

**АКАДЕМИЯ ЗА МУЗИКАЛНО, ТАНЦОВО И ИЗОБРАЗИТЕЛНО ИЗКУСТВО
„Проф. Асен Диамандиев“ – Пловдив**

**ФАКУЛТЕТ „МУЗИКАЛНА ПЕДАГОГИКА“
КАТЕДРА „ОРКЕСТРОВИ ИНСТРУМЕНТИ И КЛАСИЧЕСКО ПЕЕНЕ“**

Жан Стефанов Пехливанов

**СЪВРЕМЕННИ ЕЛЕКТРОННИ МУЗИКАЛНИ СИСТЕМИ В ПОДГОТОВКАТА НА
ИЗУЧАВАЩИТЕ ПОП И ДЖАЗ МУЗИКА**

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд
за присъждане на образователна и научна степен „Доктор“

професионално направление 8.3. „Музикално и танцово изкуство“,
специалност „Музикознание и музикално изкуство“

научен ръководител: **доц. д-р Цветанка Коловска**

Пловдив, 2020

Дисертационният труд е обсъден и предложен за защита на заседание на катедра „Оркестрови инструменти и класическо пеене“, факултет „Музикална Педагогика“ на Академия за музикално, танцово и изобразително изкуство „Проф. Асен Диамандиев“ – гр. Пловдив.

Дисертационният труд е в обем от **230 страници** (основен текст), **6 приложения** в обем от **74 страници** и аудио-видео примери на CD и DVD. Основният текст е структуриран *в УВОД, 4 ГЛАВИ, ИЗВОДИ И ЗАКЛЮЧЕНИЕ, ПРИНОСИ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД, БИБЛИОГРАФИЯ (ОТ 75 ЗАГЛАВИЯ И 16 ИНТЕРНЕТ СТРАНИЦИ), ПУБЛИКАЦИИ ПО ТЕМАТА.*

Публичната защита на дисертационния труд ще се състои на, от..... часа в зала № на АМТИИ.

Материалите за защита са на разположение в библиотеката на АМТИИ, Централна сграда, ет. 1, ул. „Тодор Самодумов“ 2.

Изготвили рецензии:

1. проф. д.н. Явор Светлозаров Конов
2. доц. д-р Людмил Борисов Петков

Изготвили становища:

1. проф. д-р Севдалина Димитрова
2. доц. д-р Кремена Ангелова
3. доц. д-р Борислав Ясенов

Съдържание

Използвани съкращения	4
Увод	5
ПЪРВА ГЛАВА: Характеристика на проблема на изследване	7
1.1. Актуалност на проблема	7
1.2. Обект, предмет, цел, задачи, хипотеза и методи на изследването.....	8
ВТОРА ГЛАВА: Изучаването на дисциплината „История на поп и джаз музиката“ – необходимост за подготовката на студентите – бъдещи учители и изпълнители...	9
2.1. Възникване, развитие и съдържание на дисциплината „История на поп и джаз музиката“ в АМТИИ	9
2.2. Поп и джаз музиката в учебните програми по музика в СУ	12
2.3. Учебната програма на дисциплината „История на поп и джаз музиката“ в АМТИИ.....	12
2.3.1. Параметри на популярната музика	13
2.3.2. История и стилове в Рокендрол и Рок музиката	13
2.3.3. История и стилове в Джаз музиката	15
2.3.4. Исторически преглед на музикалните стилове в Африка.....	15
2.3.5. Афро-американска музика и традиции.....	16
2.3.6. Първи период в развитието на джаз музиката	17
2.3.7. Втори период в развитието на джаз музиката.....	17
2.3.8. Трети период в развитието на джаз музиката	18
2.3.9. Четвърти период в развитието на джаз музиката.....	19
ТРЕТА ГЛАВА: Съвременни електронни музикални системи и прилагането им в учебния процес при изучаването на поп и джаз музика	20
3.1. Съвременни електронни музикални системи. Същност, класификация, значение.....	20
3.2. Значение на аудио-визуалните технологии в работата на музикалния педагог	20
3.3. Учебни дисциплини в АМТИИ, свързани с използването на съвременните електронни музикални системи – въвеждане, развитие и съдържание	21
3.4. Съвременните електронни музикални системи в учебните програми по музика в СУ (2016-2017 г.). Електронните учебници по музика.....	22
ЧЕТВЪРТА ГЛАВА: Формиране на основни умения на студентите за работа с електронни музикални системи и изготвяне на музикални продукти, свързани с	

музикално-компютърните	
технологии.....	24
4.1. Музикален софтуер за запис и обработка на звука – ново средство, допълващо и усъвършенстващо уменията	24
4.2. Аудио картата – основен компонент, определящ звуковата характеристика на компютъра	25
4.3. Секуенсерен мултитраков аудио редактор – Cubase 7.....	26
4.4. Софтуер за обработка на цифров звук. Аудио редактор – Sound Forge 10 PRO.....	28
4.5. Синтезаторът и миди технологията при изработването на съпроводи към песенен материал	29
4.6. Мултимедията – сбор от най-новите тенденции в развитието на музикално-компютърните технологии. Изработване на мултимедийни продукти по отношение на поп и джаз музиката	32
4.7. Работа с електронните учебници по музика в СУ	34
4.8. Разработки на характерни теми в областта на поп и джаз музиката. Ползване на информацията на глобалната световна мрежа	34
4.9. Анализ и изготвяне на аранжimenti на класически музикални творби с изразните средства на поп и джаз музиката с цел създаване на интерес към класическата музика	35
Изводи и заключение.....	36
Приноси на дисертационния труд	39
Публикации по дисертационния труд.....	40

Използвани съкращения

1. АМТИИ – Академия за Музикално, танцово и изобразително изкуство „Проф. Асен Диамандиев“ – Пловдив;
2. СУ – Средно образователно училище;
3. СЕМС – Съвременни електронни музикални системи;
4. MIDI - Musical Instrument Digital Interface“ – цифров интерфейс;
5. GM – стандарт (general midi);
6. АЦП – Аналогово-цифров преобразовател;
7. ЦАП – Цифрово-аналогов преобразовател;
8. АЧХ – амплитудно-честотна характеристика;
9. GB – гигабайт (gigabyte);
10. MB – мегабайт (megabyte);
11. dB – децибел;
12. kHz – килохерц;
13. PC – компютър;
14. RAM – оперативна памет с произволен достъп (random-access memory);
15. VRAM – видео памет (video random-access memory);
16. CPU – централен процесор;
17. CD – компакт диск (в споменатите случаи - носител на аудио информация);
18. DVD – диск (в споменатите случаи - носител на видео информация);
19. VST – (virtual studio technology);
20. WAV - стандарт-аудио формат;
21. ASIO (Audio Stream Input/Output) система вход и изход на аудио поток. Професионален, програмен интерфейс.

Увод

Глобализацията обхваща всички области на нашия живот. Съвременните информационни средства, компютърните технологии, нарастващата роля на медиите променят съзнанието на човека по отношение на всички аспекти на познанието, на културата и изкуството, на спорта, на художествената дейност.

Образованието днес, което гради бъдещето на нацията, трябва да се справи с най-важната задача – да пригоди съвременните изисквания на живота към същността на образователния процес.

По отношение на музиката възможностите за съприкосновение с нея са изключително разнообразни.

От тук възниква въпросът за ролята на музикално възпитание, което да даде възможност за ориентиране в многообразието на музиката, да изгради у подрастващите добър естетически вкус, критерий и оценка на ценностната музика, както и желание за участие в музикална дейност.

Години наред програмата по музика на СУ и съдържанието на учебниците са насочени към запознаване с класическата музика, с творчеството на съответните композитори, с българската народна музика и музиката на различните народи, което само по себе си е правилен път.

Темата за поп музиката и джаз културата е стояла дълго време встрани от общите образователни изисквания. Тази тема е особено актуална днес, тъй като поп и джаз музиката заемат все по-голямо място в живота на съвременния човек и особено на младежта.

Поп музиката е доминираща в предпочитанията им, тъй като е мелодична, достъпна за изпълнение, близка до емоционалния им свят. Тя съчетава ценностите на традицията с новото и актуално светоусещане на съвремието. Трябва да отчетем и активната роля на медиите за популяризиране на поп музиката, за налагането на млади и талантиливи поп изпълнители, провеждане на реалити конкурси за откриване на млади таланти.

Това означава, че подготовката на студентите като бъдещи музикални педагози и изпълнители трябва да е насочена не само към изучаването на класическа музика, но и към получаване на солидни знания в областта на:

- **Поп музиката** – по отношение на нейните разновидности, с цялото многообразие от стилове, изпълнители, инструментариум, концертни изяви;
- **Джаз културата** – история, стилове, направления, еволюция, изпълнители, концертни изяви.

Не трябва да се стига до положение, когато будни ученици с интереси към поп музиката и джаз културата знаят повече от преподавателя и то в областта на елементарните познания.

Освен в теоретичен аспект, подготовката на студентите се свързва и с възможността те да участват в художествено-творческа дейност – предимно вокално-инструментална; наред с това, да умеят да ръководят състави за изпълнение на песни и инструментални пиеси в ритъма и стила на поп музиката.

По отношение на поп и джаз музиката студентите трябва да умеят да:

- Прецизират дадена информацията, да я обогатят с интересни факти и събития, съчетани с музика за възприемане;
- Да изготвят нови мултимедийни презентации към характерни теми във връзка с развитието на поп музиката и джаза, с музиката на известни изпълнители, с характерни стилове на изпълнение;
- Студенти с подчертан интерес и умения могат да участват с „live“ изпълнения към съответната презентация.

Това предполага необходимостта да се свърже обучението на студентите с иновациите и възможностите, които предлагат **Съвременните електронни музикални системи** и

прилагането на съответните с тях дейности и практически умения. Оставането встрани от дигиталната революция би довело до дистанциране на студентите от учебния процес и до търсене на други пътища за информация.

Основна задача остава добрата подготовка на студентите по отношение на историята на поп и джаз музиката, както и възможностите за прилагане на електронните музикални системи.

Главната цел е постигането на високохудожествен учебен процес.

Наред с подготовката по останалите дисциплини, обучението е насочено към познанието, към изграждането на верен критерий към изкуството, като се акцентира на възприемането и оценяването на творби от всички стилове и жанрове. Трябва да се търси стойностното, високо естетичното в музикалното изкуство както и многообразни начини и форми за постигането му.

Формирането на естетическия вкус се постига на базата на широкото многообразие на музиката и използване на иновативни техники в обучението.

Създаването на високо-художествени музикални творби, свързано с използването на **съвременни електронни музикални системи** е немислимо без **професионално музикално образование**.

Компютърните технологии навлизат убедително в учебния процес и в художествено-творческата дейност при обучението на студентите – бъдещи музикални педагози и изпълнители.

Използването на съвременни електронни музикални системи е сравнително нова дейност в дигиталния свят. Методическите разработки, свързани с обучението на студентите и приложението на компютърните технологии в практиката им, са все още утвърждаващи се и по-точно експериментални дейности както в България, така и в чужбина. В това отношение са известни разработки и публикации предимно на проф. д-р Адриан Георгиев – „Основи на музикалните компютърни технологии“, „Програми за запис и обработка на звук“, „Програми за нотен набор и редакция“, „Тонрежисура и виртуални студийни технологии“, както и на проф. д-р Симо Лазаров – „Електронна музика и синтезатори“, „Компютри и музика“ и други.

Темата за използването на съвременните електронни музикални системи в подготовката на студентите не е обект на цялостна методическа разработка в теоретичен и практически аспект. Настоящият труд би могъл в известна степен да разшири и систематизира натрупания опит в тази насока.

Педагогът е „живата“ връзка с подрастващото поколение, в чиито ръце е бъдещето. Музикалният педагог – компетентен в своята специалност, запознат с иновациите, които предлага използването на музикално – компютърните технологии, би осъществил музикалното възпитание с всички изисквания на художествения процес.

ПЪРВА ГЛАВА: Характеристика на проблема на изследване

1.1. Актуалност на проблема

Във времето на глобалните промени в обществения и културен живот, във времето на компютърните иновации и интернет, подготовката на студентите е необходимо да се актуализира и да отговаря на новите изисквания за осъществяване на ефективност в един модерен учебен процес.

Изучаването на поп и джаз музика дава възможност да се използват подходящи електронни музикални системи, съобразени с естеството на дисциплината. Процесът на обучение позволява студентите да се включат активно и творчески със свои идеи и практически задачи, което повишава ефективността на учебния процес.

1.2. Обект, предмет, цел, задачи, хипотеза и методи на изследването

Обект на изследването е подготовката в областта на поп и джаз музиката на студентите, изучаващи педагогика на обучението по музика, поп и джаз музика – изпълнителско изкуство и учениците от редовни паралелки от СУ.

Предмет на изследването са конкретни средства и подходи на базата на **Съвременните електронни музикални системи** за ефективната подготовка на студентите изучаващи дисциплината „История на поп и джаз музиката“.

Цел на настоящата разработка е:

- Да съдейства за въвеждането на студентите в света на компютърните технологии, да ги запознае с нови термини и понятия, касаещи дигиталния свят и да създаде умения за практическа работа със съвременни електронни музикални системи.

От тук произлизат и следните задачи:

- Проучване на литературни източници по съответната проблематика;
- Изясняване на основните параметри на поп и джаз музиката, въз основа на което е определено съдържанието на учебната дисциплина „История на поп и джаз музиката“;
- Предоставяне на необходимата информация за възникване, развитие и съдържание на дисциплината „История на поп и джаз музиката“ и провокиране на интереса на студентите към изучаване на дисциплината;
- Анализ на програмите и учебниците по музика за отделните класове в СУ по отношение на поп и джаз музика;
- Предоставяне на необходимата информация по отношение на използването на **Съвременни електронни музикални системи**;
- Предоставяне на необходимата информация за възникване, развитие и съдържание на дисциплините в АМТИИ, свързани с изучаването на музикално - компютърните технологии;
- Анализ на програмите и учебниците по музика за отделните класове в СУ по отношение на **Съвременните електронни музикални системи**;
- Избор на подходящ музикален софтуер, свързан с изучаването на поп и джаз музика и постигане на практически умения при работата на студентите в използването му;
- Систематизиране на практическите дейности при използване на **Съвременни електронни музикални системи**;
- Изработване от студентите на мултимедийни продукти, свързани с поп и джаз музиката;
- Да се провокира интерес на студентите към изучаването на поп и джаз музика в СУ;
- Чрез прилагане на конкретни дейности, свързани с използването на Съвременни електронни музикални системи, да се създаде у студентите интерес към професията на музикалния педагог и в СУ.

Съобразно актуалността на проблема, на поставените цели и задачи, се оформя следната хипотеза:

Предполага се, че:

- Запознаването на студентите с история на поп и джаз музиката на основата на иновативни музикално-компютърни технологии, ще ги подготви като компетентни специалисти за внедряване на тези технологии в практическата им дейност и ще съдейства за насочването им към професията на музикален педагог в системата на СУ.

Използвани са следните методи на научната разработка:

Историческа ретроспекция, теоретичен анализ и синтез, сравнение, обобщение, анкетно проучване с ученици и студенти, контент анализ.

ВТОРА ГЛАВА: Изучаването на дисциплината „История на поп и джаз музиката“ – необходимост за подготовката на студентите – бъдещи учители и изпълнители

2.1. Възникване, развитие и съдържание на дисциплината История на поп и джаз музиката в АМТИИ

Периодът от средата на 60-те и началото на 70-те години на ХХ век е особено плодотворен в развитието на българската забавна, поп, джаз и рок музика. На българския концертен подиум се изявяват първите легенди на българската популярна музика като: Леа Иванова, Ирина Чмихова, Маргрет Николова, Георги Кордов, Лили Иванова, Емил Димитров, Паша Христова, Борис Годжунов и много други.

Многобройни са фестивалите и конкурсите, които дават поле и сцена за изява на млади музиканти: музикални конкурси на градско, окръжно и републиканско ниво, „Тракийска лира“ – Стара Загора, „Декада на самодейното изкуство“ – Пловдив, „Ален мак“ – Благоевград, редица концерти със състезателен характер на регионални нива и други.

По същото време БНТ излъчва редица конкурси за забавна песен като: „Мелодия на годината“, „3 от 8“, „Мюзикхол“, „Спектър“, „Златният Орфей“ и други .

През този период Пловдив е сред любимите градове на българските поп звезди и едно от средищата на рок културата в България. В града художествената самодейност е развита на особено високо равнище. Всяка гимназия, техникум, читалище, дори предприятие, имат свой вокално-инструментален състав, хор, танцов ансамбъл. Многобройни са местата, в които младите пловдивски таланти имат възможност да музицират, да се изявяват и развиват. Музиката – класическа, популярна, фолклорна – е на почит в града.

През 1964 година изявеният музикален педагог, композитор и общественик Асен Диамандиев успява да осъществи една своя дългогодишна мечта – Пловдив да има Висше музикално училище. Така е открит Филиалът на Българската държавна консерватория, който на един по-късен етап през 1972 година се обособява като самостоятелен “Висш музикално-педагогически институт“ (ВМПИ), чийто дългогодишен ректор е проф. Асен Диамандиев.

С откриването на ВМПИ (към днешна дата Академия за музикално, танцово и изобразително изкуство „Проф. Асен Диамандиев“) числеността на младите музиканти в града нараства значително. Младото поколение от този период в областта на популярната музика е закърмено в световен мащаб с музиката на групи като: „The Beatles“, „Rolling Stones“, „Deep Purple“, „Toto“, „Chicago“, „Earth, wind & fire“ и изпълнители като: Elvis Presley, Bill Haley, Jimi Hendrix, Eric Clapton, Frank Sinatra.

Независимо от фолклорната насоченост на Висшето училище в самото му начало, младите музиканти винаги са имали потребност да се потопят в магията на модерната за времето си музика. През този период популярната музика с подчертано западна осанка и влияние (в частност – рок, поп, джаз) е стояла встрани от учебния процес и академичната музика.

Поле за концертна изява на студенти и ученици са: ученическите групи – в клуб „Младост“, студентите – в клуб „Искра 100“. Трамплин за любителите на рок музиката се явява „легендарният“ концертен подиум „Вариетето“ в Пловдивския панаир с директор Иван Цанков, в което 10 години се изявяват по 2 групи дневно.

Голяма част от студентите във ВМПИ се изявяват в състави като:

- „Родопи“ с художествен ръководител Кирил Грозданов – комбо бенд, чиито състав е изцяло от ученици от Музикалното училище и студенти от ВМПИ в Пловдив.
- Биг бенд към Профсъюзния дом на културата с художествен ръководител Стефан Пехливанов. Изпълнителите и солистите на биг бенда отново са предимно студенти от ВМПИ, които се усъвършенстват и събират знания и практика в областта на поп и джаз музиката.
- „Хеброс“ с художествен ръководител Ботьо Ботев, в рок групите на Илия Караянев – „Личо Стоунса“, Стефан Костов, Никола Врачев и много други.

- Запалените по джаз музиката студенти имат шанс да черпят информация от създадената през 1971 година първа по рода си в България, **професионална** джаз формацията „Бели, Зелени и Червени“ с ръководител Веселин Николов. През 80-те години към формацията се присъединяват и завършилите ВМПИ студенти – Теодоси Спасов – кавал, малко по-късно и Веселин Койчев – китара, който от 1991 година поема и лидерските функции на джаз формацията.

Софийските рок и поп изпълнители често посещават Пловдив – града на Милчо Левиев, за да концертират и журират изяви на свои колеги.

ВМПИ не остава встрани от творческата атмосфера и дух, обхванал студентите в стремежа си да навлязат все по-дълбоко в тайните на популярната музика и джаза. Така в началото на 80-те години Ръководството открива нова учебна дисциплина – “Вокално-инструментални ансамбли“ (ВИА). Лекционният курс е поверен на преп. Андрей Генов. Учебната програма е предимно практическа и се свежда до създаване и ръководене на вокално-инструментални състави, до свирене, акомпаниране и пеене в стила на поп, рок и джаз музика. Студентите се запознават с терминологията, начина на изписване и респективно изсвирване на цифрови и буквени обозначения и акорди в жанровата музика. Слушат се изпълнения на именити джаз и рок групи. Анализират се нотни партитури и се правят леки аранжimenti за вокални и вокално-инструментални състави. Отделят се часове за овладяване на синтезатор, акордеон, китара.

С откриването на дисциплината „ВИА“ поп, рок и джаз музиката вече имат „нов дом“ в сферата на образованието и академичността на Пловдив.

През този период във ВМПИ са създадени редица вокално-инструментални състави, някои от които продължават да творят до наши дни и извън пределите на България, като се занимават и с преподавателска дейност.

През 1982 година Веселин Койчев (студент от ВМПИ – китара) и Дочо Панов (бас) основават дуото „Джаз линия“, към което малко по-късно се присъединяват Теодоси Спасов (през този период също студент на ВМПИ – кавал), Радул Начков (ударни инструменти) и Йълдъз Ибраимова (вокал). Групата смело експериментира в джаз музиката, използвайки фолклорни мотиви и народния инструмент кавал. Макар с известни промени в състава си, „Джаз линия“ продължава да развива концертна дейност до наши дни.

През 1987 година учебната програмата на дисциплината „ВИА“ е разширена, а името е променено на „Стилове в джаз и рок музиката“ (СДРМ). Лекционният курс обхваща от една страна – възникването на джаз музиката и от друга – доста подробно се развива темата около зараждането на Рокендрола, бийт музиката, американски и британски рок с всички стилони направления и разширения.

Периода от 1996-1999 година дисциплината СДРМ се поема от преп. Валя Колева. Създадената от Андрей Генов учебна програма се разширява. Линията, обхващаща възникването на джаз музиката, се задълбочава. Студентите се запознават обширно с характерни стилове в джаз културата, с основните периоди в развитието и най-ярките представители за всеки отделен стил.

През 2000-та година лекционният курс се преподава от проф. д.н. Розмари Стателова, а упражненията – от преп. Жан Пехливанов. В този период проф. д.н. Стателова налага в учебния план трета “нова“ линия, обхващаща развитието на популярната музика в България и в световен мащаб. Застъпва се развитието на “техно, рап, диско и хаус“ музиката.

През 2008 г., по препоръка на комисията по акредитация на факултет “Музикална педагогика“, името на дисциплината се осъвременява и установява окончателно в “История на поп и джаз музиката“.

През 2010 г. АМТИИ разкрива нова специалност – „Изпълнителско изкуство поп и джаз“. В учебните планове на новата специалност по установени правила и изисквания са

заложени 2 нови дисциплини, касаещи историята на популярната музика: „История и стилове в поп музиката“ и „История, теория и стилове в джаз музиката“.

В този период в АМГИИ се откриват няколко магистърски програми, като: „Медийно музикално редакторство“, „Изпълнителско изкуство поп и джаз“, в които дисциплината „История на поп и джаз музиката“ се включва на второ, по-високо ниво (второ ниво). Лекционният курс се преподава от известния радио водещ, изключителен авторитет по въпросите свързани с развитието и историята на популярната музика и „духовен баща“ на предаването „Пулсиращи ноти“ по БНР – Тома Спространов.

През 2015 година учебният план на дисциплината „Теория, история и стилове в джаза“ се променя и лекционният материал се насочва към по-тясно запознаване на студентите с начина на импровизиране, характерни акорди, блу скали, акомпанимент в джаз музиката.

След последната актуализация на учебния план на факултет „Музикална педагогика“ през 2017 година лекционният курс на дисциплината „История на поп и джаз музиката“ обединява в обща група студентите от „Педагогика на обучението по музика“ и „Изпълнително изкуство поп и джаз“. По този начин хорариумът на студентите от „Изпълнителско изкуство поп и джаз“ се намалява за сметка на изучаващите „Педагогика на обучението по музика“, при които хорариумът се увеличава.

Учебната програма също се актуализира и разширява. Списъкът с произведения и песни за слушане се допълва. Програмата включва избрани песни от конкурсните програми на фестивалите: „Евро визия“, „Сан Ремо“, „Златният Орфей“. Включени са български естрадни песни от 50-те до 90-те години, избрани френски шансони, италиански канцонети, англоезична музика, филмова музика, инструментална популярна музика и други. За обновяването и допълването на фонотеката, касаеща произведения за слушане голям принос има Здравко Петров (музикален редактор в БНР и преподавател в НМА).

Това е от голямо значение и за студентите – бъдещи музикални педагози, като се има предвид, че поп и джаз музиката навлиза като тема многообхватно в учебните програми по музика на общообразователното училище. Затова се налага синхронизиране на учебното съдържание на дисциплината История на поп и джаз музиката със съдържанието на предмета музика в СУ.

Обобщение:

Учебната дисциплина „История на поп и джаз музиката“ е сравнително нова в общия списък на дисциплините – задължителни и свободно избираеми, регламентирани в учебната програма на АМГИИ – факултет „Музикална педагогика“. Въвеждането ѝ в обучението на студентите е в отговор на актуалната роля на поп музиката и джаз културата в живота на съвременния човек. В обучението по музика в СУ темата получава подобаващо място, което води до необходимостта от подготвени преподаватели по музика, способни да осъществят изискванията на учебната програма.

С времето дисциплината преминава възходящо развитие по отношение на тематичното ѝ обогатяване, увеличаване на хорариума, въвеждане на практически дейности, свързани с изявата на студентите като певци и инструменталисти. Вследствие на това следва трансформация на наименованието ѝ:

- Вокално-инструментални състави;
- Стили в джаз и рок музиката;
- История и теория на поп и джаз музиката.

Дисциплината се обогатява с разкриването на нови специалности:

- Изпълнителско изкуство поп и джаз в бакалавърска и магистърска степен.

За успешното развитие на дисциплината допринасят и известни имена като: проф. д.н. Розмари Стателова, Тома Спространов, Андрей Генов и други.

Днес много от възпитаниците на АМТИИ се изявяват на музикалното поприще на поп и джаз музиката като:

- Изтъкнати инструменталисти;
- Преподаватели;
- Ръководители на вокално-инструментални състави.

От всичко казано до тук следва в бъдеще дисциплината **История на поп и джаз музиката** да продължи обогатяването си с нови измерения.

2.2. Поп и джаз музиката в учебните програми по музика на СУ

До 1989 година темата за джаз и поп музика е табу в програмите и учебниците в българското училище. Песенният материал, предназначен за изпълнение, включва предимно песни за възхвала на комунистическия строй, независимо, че българската естрадна песен е набрала сила и се популяризира от забавни рубрики по телевизията, конкурса „Златният Орфей“ и други.

За първи път в учебника по музика за **8-и клас** от 1988 година с автори: Киприяна Беливанова, Донка Димитрова, Лилия Видинска, Стефка Младенова – издание на „Народна просвета“ и по-точно в преработения му вариант, в темата „Как да общуваме с музиката“ се появява терминът **хеви метъл**, но без никакъв коментар или обяснение на понятието.

След промяната през 1989 година започва обновяването на учебниците от 1-ви до 7-и клас в периода 1990–1996 година. Преди всичко се променя песенният репертоар. На мястото на пионерските песни, които заемат значителен обем, идват песни от рода на български естрадни песни, песни на Бийтълс, Елвис Пресли, Майкъл Джексън и други.

Програмата по музика за **9-и клас** от 2001 година е истинска революция по отношение на поп и джаз музиката. Някои от темите, включени в програмата, са: „Сериозната“ и популярна музика: в конфликт или сътрудничество?, Основни моменти в развитието на популярната музика в Европа и САЩ през ХХ век, българската популярна музика през ХХ век. За първи път темите за поп музиката и джаза са разработени по един съвременен начин – с богата увлекателна информация, цветни илюстрации, провокативни тестове и задачи.

От 2002 до 2009 година започва смяна на всички учебници по музика от 1-ви до 8-и клас включително. Съответно за всяка учебна година се утвърждават по няколко алтернативни учебника за всеки клас.

В края на 80-те години и особено след настъпване на демократичните промени учебните програми по музика за СУ коренно изменят своето съдържание. Новите учебници по музика (алтернативни след 2001 година) са с обновена тематика. Пионерските маршове (с комунистически дух) се заменят с образни песни, близки до емоционалния свят на децата и младежите, с интонация и ритми в стила на съвременната поп музика. Темата за поп и джаз музика присъства в програмите по музика в СУ. Авторите я разработват с увлекателна информация, с провокативни текстове и задачи, придружени с цветни илюстрации.

Най-обширно темата за поп и джаз музиката разбираемо присъства в учебниците по музика за 7-и, 8-и и 9-и клас. Подбрани за възприемане са характерни произведения на композитори от различни стилове, както и песни за изпълнение. Българската поп музика е представена с любими песни на най-известните ни композитори, изпълнители и състави.

При анализа на присъствието и отразяването на тематиката, свързана с поп и джаз музиката в учебните програми и учебниците по музика в СУ от края на 80-те до 2018 година, освен положителните страни, се констатират и:

Някои пропуски и нецелесъобразности:

- В някои случаи липсва приемственост в учебното съдържание на отделните класове;
- Явява се разминаване в съдържанието на алтернативните учебници, въпреки точното дефиниране на темите в учебната програма по музика;

- В някои учебници темите са развити твърде лаконично, в други - липсват творчески практически задачи;
- Понякога няма равновесие между музиката за изпълнение и тази за възприемане;
- Значително преобладава теорията пред музикално слуховото възприятие.

Като цяло, темата за поп и джаз музиката присъства в една или друга степен в програмите и учебниците по музика за СУ, което задължава **получаването на солидна подготовка на музикалния педагог в тази област.**

2.3. Учебната програма на дисциплината *История на поп и джаз музиката* в АМГИИ

2.3.1. Параметри на популярната музиката

Въпреки забавния и емоционален характер на популярната музика, науката, занимаваща се с нея, е сложна и нелесна. Строга и точна дефиниция, отговаряща на въпроса „Що е популярна музика?“, липсва. Съществуват редица авторски разработки, разясняващи отделни виждания и различни тълкувания, касаещи определението за популярна музика.

Според проф. д.изк. Розмари Стателова, съществуват 3 типа музика: **1) Арт, 2) Поп и 3) Фолк**, които влизат в структурата и състава на популярната музика. Тези наименования не са точни, а са по скоро кодове:

1. Арт – това е писмена култура (учена музика). Обхваща всички опуси от академичната класическа музика, които по една или друга причина са станали известни за голям кръг хора и са се превърнали в незабравими и любими мелодии.

2. Поп е дейност без писменост – традиция, която ни кара да го помним, приятна младежка музика за добро настроение, която избягва крайностите. **Поп** е стоково явление, в което всичко е удоволствие и наслада за хората. Фройд пише, че „човек цял живот се стреми към щастие“ т.е. илюзорно слуша своите възбудители – секс, наркотици, рокендрол.

Към тази графа се причисляват пиесите и песни от попрището на поп и джаз музиката, превърнали се в незабравими „evergreen“ мелодии и хитове. Основните 2 стила в съвременната популярна музика са **Рок** и **Поп**.

Поп музиката се явява поджанр на популярната музика, като нейна цел е да поднесе на аудиторията нещо ново и модерно за момента. Отличителни белези са нейната динамичност и лесна за възприемане и запомняне мелодия. Към този стил музика се причисляват редица подстили като: хип хоп, тийн поп, бритпоп, европоп, денс музика, R&B и други.

При съвременната поп музика се наблюдава съвкупност от шоу, изкуство и бизнес, като се дава приоритет на печалбата и ексцентричността в шоуто, донякъде за сметка на качеството на музиката. Финансовата страна преминава на по-преден план, а това води до крайна комерсиализация, пренебрегвайки качествено музикално изкуство. Много от съвременните поп изпълнители и екипите от имиджмейкъри около тях измислят и създават изкуствени, скандални образи на „звезди“, които не се съобразяват и не спазват общоприетите човешки закони и норми, демонстрират собствен стандарт и поведение, като крайната цел е да се привлече максимално общественото внимание. Не дотам добрата страна е, че подобни идоли често стават модел за подражание от страна на младото подрастващо поколение.

Фолкът е част от една обредна традиция; ако за цял свят това е мистерия, то за нас е социално значим. Народното творчество е съвкупност от разкази, легенди, суеверия, песни и танци, обреди и други на даден етнос, които могат да се определят като художествени, предавани от уста на уста. На един по-късен етап, с възникването на идеята за националните ценности, те започват да се записват, дори издават, като част от националното литературно наследство.

2.3.2. История и стилове на *Рок&Рол* и *Рок музиката*

Рокендрол (на английски: rock and roll или rock 'n' roll) е музикален стил, който възниква в САЩ в края на 40-те години на ХХ век. За много кратък период се разпространява по целия свят, полагайки основата за зараждането в последствие на нови поджанрове, които сега се наричат събирателно рок музика. Рокендролът или по-точно самият термин е тясно свързан с D.J. Алан Фрийд – водещ на радиопредавания в радио Кливланд.

Новият термин не само позволява на белите радиостанции да **транслират записи на черни** музиканти, но започва да обозначава тази забъркана от ритъм енд блуса музика, изпълняваща се и от **бели музиканти**.

Характерно за **черните** изпълнители на тази нова музика е, че при тях се усеща силно влияние от блус музиката, от суинга, много често песните им са изцяло подчинени и изградени върху 12 тактовата блус схема.

Характерно за **белите** рок-енд-рол изпълнители – например Бил Хейли и Елвис Пресли е, че като певци техният произход е в кьнтри музиката, не в черния ритъм енд блус, което прави смеската „рокендрол“ по-богата и отворена за следващи взаимодействия с кьнтри, блус и фолктрадициите. В техните изпълнения липсва блусарство. Песните им стават близки до широките маси. Видни изпълнители са: Елвис Пресли, Литъл Ричард, Фатс Домино, Карл Пъркинс, Джери Лий Луис. Момчетата от английската група Бийтълс го съчетават с различни стилове в поп музиката, като използват новостите в техниката – електрическата китара и усилвателните уредби.

За пионер на рокендрола и негова първа звезда се счита **Бил Хейли**. Неговата група „**Кометите**“ въвежда традициите на **клоунадата в този стил**, а именно маниерът да се свири стоейки на колене или лежейки на пода. Неговата популярност в САЩ не е продължителна и е затъмнена от младият шофьор на камион от Мемфис, талантливия и самоук **Елвис Пресли**.

Към края на 50-те години отношението към рокендрола в САЩ постепенно се изменя. Като актуален стил той е краткотраен. Значението му е на мощен импулс за по-нататъшното развитие на младежката музика, а в същото време в Англия започва да се формира качествено ново музикално явление, получило в последствие наименованието „**британски рок**“.

В края на 60-те години на ХХ в. в световната музикална култура възниква едно явление, получило названието „**рок**“. Този термин обозначава понятие, обединило цял ред направления, в названия, в които се среща една и съща дума: фолк-рок, арт-рок, джаз-рок, хард-рок, кьнтри-рок и т.н. Ако прибегнем към образно сравнение, то рокмузиката като цяло може да се представи във вид на дърво, от централния ствол на което излизат ред големи разклонения, които също се разделят на други по-малки.

И така, централният ствол на дървото – това е блус-рокът, идващ от корените на народното изкуство: африканско, американско и европейско, древно и съвременно, селско и градско. Това пряко е продължение на ритъм-енд-блуса и рокендрола, на мърси-бийт и британския блус. Всички разклонения от този ствол се явяват продукт от синтеза на блус-рока с различните видове музикална култура като: класиката, авангардната музика на ХХ в., джаза, електронната музика и други. Огромна роля в този процес изиграва така нареченият Ъндърграунд.

Характерно за рокмузиката е нейната съгъстено протичаща стиллова еволюция. Някои смятат, че рокът възниква в САЩ, други, че води началото си именно от Европа, в резултат на възприемането на техническите новости, но все пак огромно влияние за развитието му имат групите от Великобритания, където възниква като британско подражание на рокендрола, съчетано с местната скифъл – музика, която от своя страна е повлияна от блуса. Двете основни направления (американски и британски рок) непрекъснато си влияят.

След 1967 година понятието *бийтмузика* е заменено от събирателното *рокмузика*.

Един от главните отличителни признаци на рок групите е, че автори на текстовете, музиката и аранжиментите са самите изпълнители. Това създава особена атмосфера на сплотеност, стилово единство и смислова целенасоченост.

За разлика от рокендрола, който в общи линии се подчинява на блус схемата, формата при рокмузиката се третира свободно: от кратки, традиционно структурирани песни до разгънати импровизационни пиеси.

Джазовата култура оказва върху рока забележимо въздействие, най-дълбоко и сериозно е то по линия на импровизацията. В случая рокът не е импровизационно изкуство, тъй като на преден план е вокалът, а не инструменталната партия.

През 70-те години на ХХ век се появява термина **World Music**, който в рок музиката се свързва с Питър Гейбриъл и организирания от него през 1982 г. концерт в Англия. След 1987 година понятието е утвърдено и означава специален раздел в поп музиката, издирващ „автентични“ музикални явления от периферните за глобалния шоубизнес страни.

Рокмузиката оказва силно влияние върху популярната музика в почти всички европейски страни, където се създават рок групи. Рокмузикантите са все по-често заедно на сцената, обединени от общи идеи – срещу расизма, в помощ на гладуващите от Африка и т.н. Професионалната рокмузика се подхранва от несекващо любителско рок музициране и рок движение.

2.3.3. История и стилове в джаз музиката

Когато се говори за джаз, обикновено всички си представят националната музика на Америка, но не трябва да се забравя, че изворът на тази музика е афро-американският фолклор, който от своя страна е народната музика на африканските роби, пренесени и заселени в Америка. Джаз музиката се заражда в началото на ХХ в. в южните провинции на САЩ, като Мемфис, Канзас сити, Далас, Луизиана. Възниква като своеобразен синтез между африканските и европейските музикални традиции, а именно – европейски инструменти и хармония, европейско-африканска мелодика, африканска ритмика и представлява широк поток от музикални стилове. Според германския джазов критик Йоахим Ернст Беренд съществуват 3 основни характерни черти на джаза, които го отличават от европейската музика:

1. „Особеното отношение към ритмичното време, характеризиращо се с думата СУИНГ“. Един от лесно определяемите фактори, характеризиращи явлението суинг, е постоянното темпо. Суингирането обикновено поддържа равномерен бийт, изпълнява се с оживление и настроение. Особено важни са: синкопирането, суинговите осмини ноти, приливите и отливите на напрежение в джазовата линия.

2. Импровизацията, която е основният елемент на джаз музиката. Да се импровизира, означава едновременно да се композира и интерпретира. Благодарение на импровизацията, всяко произведение в тази музика се превръща в спонтанна и оригинална творба.

3. Звукоизвличането, респективно начинът на фразиране, чрез който се изразява индивидуалността на свирещия джазов музикант.

2.3.4. Исторически преглед на музикалните стилове в Африка

Сведенията от научните изследвания за историята на Африка свидетелстват за съществуването на голям културен обмен – както между самите племена и народи в Африка, така и между африканските племена и народите извън Африка. Този културен обмен, съвместно и с някои други фактори (войни, нашествия, религии, климатични промени, екологични и икономически условия и др.) оказват влияние върху музиката на континента и я обогатяват. Заедно с това трябва да се отбележи, че Сахара винаги е била много важна културна граница в континента.

Автентичната африканска музика е много малко позната извън пределите на континента и на чуждия слушател може да се стори странна и не толкова приятна. Това е разбираемо

поради факта, че африканската концепция за музика е съвсем различна от западно-европейската.

Традиционният африкански музикант не се стреми да обедини звуците така, че те да бъдат приятни за човешкото ухо. Неговата цел е единствено да изрази битието от различни аспекти, вграждайки в музиката природни звуци, човешки говор и викане.

С откритието на технологията за звукозапис африканската музика бива силно повлияна от стилове като ритъм & блус, ямайското реге, американския соул и др. Всичко това я обогатява, спомага за нейното съхранение и я превръща в много по-богата в стилово отношение музика от всеки останал район на света.

2.3.5. Афро-американска музика и традиции

Отличителни белези на афро-американската музика:

- Основата на афро-американската музика е в своеобразната ритмика, в нейната полиритмия, в изместването на силните времена и особената акцентна техника;
- Формулата “въпрос-отговор“ (call-response) е една от най-характерните особености на негърската музика;
- Все повече се налагат и принципите на западната култура. Водеща позиция заема европейската 7-степенна гама, ладовете мажор – минор, с основни - I, IV и V степен, хармоничната, върху тях, функционална система. Тоналната функционална система е била непозната за западноафриканската музика;
- Периодичната („квadratна“) мелодическа структура.

Самостоятелната ритмична африканска музика се превръща в сложен ритмичен съпровод, а изпятата или изсвирена мелодия, характерна за западната музика, получава водеща роля.

Ранни песенни жанрове на афро-американската култура:

- **Трудови песни (Work Songs)** – най-ранният от жанровете на афро-американската музика. Те са най-близо до африканската традиция и представляват голяма част от негърския музикален фолклор. Там, където трудовата песен е била в допир с европейската музика, на преден план излиза акордовата мелодика, симетричният период, обикновената песенна форма, базираща се на функционалната хармония. Своеобразна форма на трудовата песен е **соловата**, в повечето случаи без съпровод.
- **Баладата** е друг ранен песенен жанр на афро-американската музика. Тя е поема в куплетна форма и драматично съдържание, с определено фолклорна звучност. Интерес при баладата бъдат **строфическите вариации** – всеки път куплетът се изпява по уникален и различен начин (вариационна хетерофония).
- **Менестрелни шоу спектакли** – появяват се през 1843 г. в Южните щати. Те се изнасят в огромни шатри, превозвани с влакови композиции или понякога със собствен превоз. В тях **участват:** комици, жонгльори, танцови изпълнения, борби, акробати и въжеиграчи. Изпълняват се популярни мелодии, рагтайм и съпровождащият го танц кейкуок, мелодии от плантацията, танцова музика. Негърските менестрелни представления полагат началото на епохата на джаза. Много от бъдещите звезди на ранния джаз започват кариерата си именно тук. Някои от тях са: Джели Рол Мортън, Уйлям Хенди, блус певиците Ма Рейни и Беси Смит. Тези спектакли оказват влияние и върху формирането на **бродуейския мюзикъл**.

Религиозни песни и химни:

- **Спиричуъл** – християнската религия е приета от африканските роби с голямо желание и готовност, в очакване за нещо по-добро и ново – като обещание за живот, който ще сложи край на робството и всеки ще бъде сам господар на себе си. Християнската религия е изпълнена с музика – това са химните на протестантската, баптистката и методистката църкви. Спиричуълите са изградени върху библейски легенди. Съдържанието им е изпълнено със случки от ежедневието – Христос и светците са описани като обикновените земни хора, живеещи около тях, и давайки им пример – а не като небесни божества. По този начин до

началото на 19-и век се оформят **многогласните** религиозни песни на афроамериканците, наречени спиричуъл. След края на Гражданската война (1860 – 1870 г.), в някои американски университети се създават негърски хорове, които поставят началото на „ренесанса“ на спиричуъла. Тези ансамбли събират по-стари и нови спиричуъли. Целта е чисто хорово пеене в западен стил, което означава избягване от „варварските“ интерпретации и „фалшивите“ тонове. В резултат на това се създава многогласният, но хомофонен функционално хармонизиран **концертен спиричуъл**.

- **Госпъл песните** се явяват през периода, когато джазът напуска Ню Орлиънс и се отправя на север към Чикаго и Ню Йорк (от около 1920 до началото на 30-те г. на XX век). Под влияние на джаза спиричуълът се променя. Наред с хомофонния хор, **соловата** форма заема предна позиция. Темпото става по-живо, ритъмът се приближава до джазовия. По този начин от стария спиричуъл с хорален характер се е създал днешният госпъл. *Госпъл сонгс* е разновидност на спиричуъла, но госпъл песните имат евангелистко съдържание. Първ техен изпълнител и автор е блусарът Томас Дорси, а най-ярко изявената госпъл певица е Махалия Джаксън.

2.3.6. Първи период в развитието на джаз музиката –

Олд тайм джаз (1895 – 1929). Рагтаймът и Блус музиката

Никой не може да каже със сигурност как се е появила джаз музиката, тъй като развитието ѝ започва много преди звукозаписите. Твърде малка част от тази музика е записана или нотирана преди 1917 г., но едно е ясно – понятието **джаз** е свързано с името на един-единствен град, дори по-точно квартал – Сторивил в Ню Орлиънс. Това е мястото, където тази музика се утвърждава като музикална практика, изпълняваща определени функции, добива огромна популярност и се разпространява. Градът се оказва идеално място за сливането на африканските и европейските музикални влияния, което впоследствие ще се оформи в „джаз“.

За **новоорлеанския стил** е характерна груповата импровизация, водеща до особено многогласие с линеарен характер, близък до древната африканска хетерофония. Инструменталните партии изграждат своеобразна полифония, специфичното звукоизвличане се постига чрез използване на различни ефекти – вибрато, глисанди, дрезгави тонове. Типична за олдтайм-джаза формация е бендът, състоящ се от мелодична секция: тромпет или корнет, тромбон, кларинет (понякога се забелязва и самотна цигулка) и ритмична секция: барабани, туба или контрабас, банджо или китара (по-късно). Най-прочутият представител на новоорлеанската школа е Джо „Кинг“ Оливър, около когото израстват много от прочутите музиканти на това време – включително и Луис Армстронг.

След включването на САЩ в Първата световна война (1917 г.) и отнемането на автономията на Луизиана, по-голямата част от джазовите музиканти се отправят към **Чикаго**. Градът става център на една много активна джазова сцена и се превръща във втората столица на ранния джаз. **Чикагският стил** има за модел ню орлиънската школа сред белите младежи, но не звучи така свободно. На преден план излиза нов инструмент – саксофонът, а малко по-късно – пианото. През 1926 г. Луис Армстронг подменя корнета с тромпет заради по-големия диапазон и сила на звука. Колективната импровизация постепенно започва да отстъпва място на соловата, полифоничният принцип е изместен от хомофонията, разширява се съставът на оркестъра. Естествено всички тези новости и промени подготвят появата на суинга.

2.3.7. Втори период в развитието на джаз музиката –

Суинг - края на 20-те до средата на 40-те години на XX век

В началото на голямата стопанска криза, сриването на борсата и Голямата депресия (от 1929 г.) след Първата световна война, възходящата линия в развитието на джаза изведнъж прекъсва. Оркестровият джаз не може да изхранва хората си, повечето от малките нощни заведения с джазови музиканти са принудени да затворят вратите си. По-късно, когато Америка започва да се съвзема от икономическия шок, след премахването на сухия режим през 1933 г.,

на тяхно място са създадени големи луксозно обзаведени клубове със също такива оркестри, но този път предназначени за новата прослойка богаташки и грандомански вкусове, търсещи илюзии и забрава. През 20-те години, в най-голямо съответствие с вкусовете на платежоспособната публика, се появява Пол Уайтман (1890-1967) – образован и музикално грамотен. Той се залавя с джаза „отвътре“, украсява го, добавя струнни инструменти и го отвежда в изисканите танцови салони. Така възникват оркестрите на „симфоничния джаз“. Те подражават по състав на европейските оркестри, но музиката им е по скоро танцова и забавна, с типичните за нея симфонични форми, „нагиздена с външните ефекти на рагтайма и джаза“. Много от музикантите не умеят да импровизират, липсва чувство за суинг. Белите музиканти от чикагския стил, на които тази музика не допада особено много, трябва или да сменят професията си, или да влязат в някои от симфоничните оркестри. Афроамериканците са в още по-критична ситуация, след като става ясно, че в оркестрите на „симфоничния джаз“ не са желани, а самите оркестри са твърдо бели. По-късно под постепенно нарастващия натиск на икономическата криза, благодарение на основата, създадена от пионерите на класическия джаз, подражавайки на Пол Уайтман са сформирани ранните биг бенд оркестри на черните американци около Флечър Хендерсън (1898-1952), Дюк Елингтън (1899-1974), Каунт Бейси (1904-1984) и др.

През 1930 г. в Ню Йорк, Канзас Сити и други големи градове съществуват внушителен брой биг бенд оркестри от цветнокожи и бели изпълнители. Те отнемат ръководната роля на „симфоничния джаз“, а скоро – и в комерсиално отношение. Центърът на джаза се измества в Ню Йорк. Този период (времето от края на 20-те до и в 40-те години), в който джазът започва да суингира повече, се нарича **Суинг**. Познат още като „ерата на биг бенд оркестрите“, тъй като голяма част от тази музика се изпълнява от оркестри от десет или повече оркестранта. В сравнение с оркестровия джаз на олдтайма, суингът звучи елегантно, плътно и съвършено. Тази музика се изпълнява навсякъде – от малките джазови клубове до огромните мюзик-салони, където хората се събират не само да танцуват, но и да слушат биг бенд оркестрите и техните солисти-звезди.

Може да се каже, че това е периодът от близо 100-годишната му история, в който джазът е на върха на своята слава и популярност.

Биг бенд оркестрите от ерата на суинга се състоят от 10 или повече музиканти, чиито инструменти спадат към 3 категории групи – медни, дървени и ритмус:

1. медни – тромпетна и тромбонна група. От 2 до 5 инструменталисти.
2. дървени – саксофонна група – 2 алта, 2 тенора, баритон. Понякога се включват кларинет и флейта. Водещият изпълнител – алт саксофонистът – стои в средата.
3. ритмус – пиано, китара, бас и барабани.

По време на суинга за първи път свирят заедно черни и бели музиканти. Създава се един хармоничен стил, който е пълна противоположност на традициите на афро-американската музика и класическия джаз. Формирането на биг бенд оркестрите и класическите образци принадлежат на черните музиканти: Флечър Хендерсън, Дюк Елингтън, Каунт Бейси, Лайнъл Хемптън и др.

2.3.8. Трети период в развитието на джаз музиката – Модерен джаз от началото на 40-те години на XX век

Под името **модерен джаз**, историографите на джаза определят всички нови направления и течения в джазовата музика от 40-те, 50-те и началото на 60-те години, с изключение на тези, които възраждат предишните стилове. С появата на новите стилове като би-боп, прогресив, куул, уест коуст, хард боп, нео боп, модален джаз, и други, старите стилове не умират. Новата музика се изпълнява предимно от по-малък от биг бенда състав, наречен **комбо** оркестър. В повечето периоди са съществували както комбо, така и биг бенд оркестри. Създателите на новия стил се обявяват против оркестраторските схеми на биг бенда, против състава на

досегашните духови секции. В суинга се забелязва контраст между отделните духови секции, докато в модерния джаз ръководната роля принадлежи само на един инструменталист. На мястото на хармоничното, хомофонно групово свирене, се появява полифонията. На преден план излиза **линеарно, полифонично гласоводене**. Основно се променят звучностите.

Първите музиканти на модерния джаз са Чарли Паркър (1920-1955), Дизи Гилеспи (1917-1993), Телониъс Монк (1920-1982), Лестър Йънг (1909-1959), Майлс Дейвис (1926-1991), Джон Колтрейн (1926-1967).

Някои от основните стилове застъпени през този период са: **Би боп** (1941-1947 г.), **Прогресивен джаз**, **Куул** (1950-те г.), **Уест коуст**, **Хард боб**, **Соул джаз**, **Боса нова**, **Модален джаз**, **Трето течение (направление)**.

2.3.9. Четвърти период от развитието на джаз музиката – Модерен джаз от началото на 60-те години на XX век

Шестдесетте години са особено плодотворен период за промените в джаза. Музиката на джаза черпи идеи от композиторите на XX век, като Ерик Сати, Барток, Стравински, Пендерецки, от метрумите на индийската музика. Огромен брой музиканти възприемат инструментите и ритмите на рокмузиката. Към стандартния състав от тромпет, тромбон, саксофон, пиано, бас и барабани се включват и флейта, сопран, електрически бас, многобройни и разнообразни ударни, усилватели, микрофони, кийборд и миди връзки, модули и най-различни електронни способности и процесори с цел **промяна на звука** или **нов саунд**. Освен използването на нови инструменти, джазовите музиканти свирят и на старите инструменти, но по нов начин. Така например, високият диапазон на някои музиканти, които навремето са смаявали публиката, сега е нещо съвсем нормално. Голяма част от импровизациите от 60-те и 70-те години се основава върху далеч по-малко акорди, отколкото е прието при боп схемите, дори понякога цели пиеси се основават на един-единствен акорд. При много изпълнения музикантът създава собствени хармонии по време на импровизацията, вместо да ги определя предварително. Известен процент от тази освободена от хармонични схеми музика се нарича **фрий-джаз**. Самият термин „фрий-джаз“ води началото си от една грамофонна плоча, записана през 1960 година от Орнет Коулман (1930-2015) – самоук алт саксофонист. В едноименния албум Коулман свири с два различни квартета във всеки канал, като всеки музикант водел състава като солист, докато останалите свирили едновременен отглас. Това била първата колективна импровизация.

Би боп, куул музиката, последвалите ги хард боп, трето направление, прогресивен и авангарден джаз, както и фрий музиката допринасят много за развитието на джаз музиката, но същевременно с това успяват малко или много да отблъснат широката публика от себе си.

Истината е, че по това време рокът е част от музиката на света и младите музиканти го носят в кръвта си, че след появата на „Бийтълс“ публиката на джаз музикантите се стопява наполовина. Рок музиката успява да обогати езика на джаза, да разшири параметрите му и най-важното, да събуди интересите особено на младежката публика към него. Съчетанието **джаз** и **рок** създава новия хибрид, наречен **джаз рок**. Това е комбинация от импровизационните техники на модерния джаз и инструментите, от песенността и ритъма на рока. Новият стил печели много привърженици, които, привлечени от танцовалността му, се превръщат в истински почитатели на джаза. С развитието на джаз-рока, в джаза трайно се установяват електронните инструменти, ефектни аранжimenti и кратки сола, използването на духови, предимно медни секции, практикуващи широко разположение на акордите с цел да се създаде илюзия за звучене на биг бенд.

С този стил в джаза са свързани имената на: Бил Чейс, Били Кобън, Стив Гад, Ал ди Меола, Джон Маклафлин, Хърби Хенкок, Джев Бек, Чикаго, Брекър Брадърс, Майлс Дейвис и много други.

Самата идея за синтез на джаз и рокмузиката в комбинация и с други жанрове намира

по-дълбоко и пълно развитие през 70-те години в стила, наречен **фюжън**. Наблюдават се много общи и сходни черти с предшестващия го стил (джаз рок), поради което двата стила често се смесват и бъркат, но от 1970 година името фюжън окончателно се налага и определя новият стил. Съчетанието на елементи от джаз и рок, използването на мотиви от фолклора на различни народи (най-често латино-американски, индийски, испански) са основните характерни белези, определящи стила. Този стил е немислим без широката употреба на електронните инструменти и способности.

ТРЕТА ГЛАВА: Съвременни електронни музикални системи и прилагането им в учебния процес при изучаването на поп и джаз музика с цел ефективната подготовка на студентите

3.1. Съвременните електронни музикални системи. Същност, класификация, значение.

Понятието *съвременни електронни музикални системи* включва всички иновативни способности и начини като: музикален софтуер и хардуер, компютър и компютърни технологии, синтезатор, миди технология, чрез които компютърната музика се обработва цифрово посредством изчислителни действия (електронните нецифрови – аналогови – инструменти в музиката оставям в случая настрана). Появата им в съвременния живот е вече факт и трудно можем да си представим нашето музикално съществуване без тях. Нещо повече – благодарение на бързото навлизане, улесненията и екстрите, получавани от съвременните електронни музикални системи, в ежедневието ние ставаме зависими от тях. Днес съвременните електронни музикални системи все по-осезаемо навлизат в музикалния учебен процес. В детските музикални школи, студията и пр., електронните музикални инструменти са все по-предпочитани и привличащи интереса на подрастващите. Навлизането на съвременните електронни музикални системи и в учебния процес на средните училища, в програмите на висшите училища става задължително.

Съвременните електронни музикални системи, електронната музика и методите за синтез на цифровия звук се развиват паралелно с изискванията на новото време.

Част от студентите, изучаващи *инструментално изкуство поп и джаз музика и музикална педагогика* в АМТИИ, с по-напредничаво мислене и познаващи съвременни технологии, умеят да композират музика с помощта на съвременни електронни музикални системи. За останалата част студенти е задължително:

- да владеят музикален софтуер, позволяващ им да променят тоналност, темпо, качество, дължина на дадено музикално произведение;
- да моделират звука и тембъра на различни инструменти, гласове и партии;
- да ползват проектор и мултимедия;
- да познават устройството и свиренето на синтезатора и неговите акомпаниращи функции;
- да ползват програмите нотни редактори, които дават възможност за лесно записване и същевременно прослушване на дадени музикални идеи, за написване и редактиране на нотни партитури, както и извличане и принтиране на отделни щимове от готова партитура.

Студентите магистри от специалност *Поп и джаз* във факултет „Музикална педагогика“ преминават свързани и допълващи се лекционен и практически курс на обучение, изучавайки основно музикални програми и софтуер от типа: Многоканална секуенсърна програма; Стерео аудио едитор; Нотен редактор.

В наши дни изборът на многоканална секуенсърна аудио програма е огромен. В учебните планове на АМТИИ са заложили програмите Cubase и Pro Tools ползвайки оперативни системи Windows и Apple.

Студентите усвояват знания и умения предимно върху аудио обработка, монтаж и запис на звук, съобразени с бъдещата им работа. Овладяването на Midі технологията като един по-висш етап е задължително при изучаващите магистратура *тонрежисура*, а при

студентите от *поп и джаз музика* и *музикална педагогика* – по желание. С овладяването на тези способности и умения бъдещият специалист придобива компетентни възможности във всички жанрове на музикалното изкуство, както и в музикалната педагогика.

3.2. Значение на аудио-визуалните технологии в работата на музикалния педагог

Чрез използването на съвременните аудио-визуални средства се обогатява и разнообразява учебният процес, осигурява се по-пълна и по-точна информация за изучавания учебен материал, което улеснява неговото усвояване. Аудио-визуалните средства като снимки, видео филми, радио и телевизионни предавания, използването на шрайб проектор, камера, микрофон, магнетофон, касетофон, грамофон и всички познати до сега звукови източници са събрани като едно цяло в компютъра и неговата периферия. Те съдействат за развитието на познавателните процеси, творческата активност, самостоятелност и индивидуалност на процеса на обучение. Използването на съвременните звуково-визуални технически средства активизира ефективното развитие на сетивата. Цветните снимки и филми възпитават цветоусещането, повишава се естетическата култура. Звуковите записи съдействат за развитието на речта и слуха.

Известно е, че обучението има и конкретно образен характер, затова онагледяването на учебния материал има голямо значение за неговото възприемане и осмисляне. Ето защо аудио-визуалните средства оказват ефективно съдействие за осъществяването на програмните задачи, свързани с усвояване на знанията. В процеса на използване на аудио-визуалните средства пред учащите могат да се поставят проблемни познавателни задачи с цел развитието на по-интензивно творческо мислене. Използването на аудио-визуалните средства при обучението съдейства за свързване на зрителните и слуховите възприятия, за формиране и затвърдяване на съответните представи. Участието на повече анализатори в процеса на занятието осигурява по-голяма точност и пълнота на знанията.

3.3. Учебни дисциплини в АМГИИ, свързани с използването на съвременните електронни музикални системи – въвеждане, развитие и съдържание

Съвременни електронни музикални системи е събирателно название, което обединява под един общ знаменател учебни дейности като: музикален софтуер за обработка на звука, музикален софтуер за звукозапис, музикален софтуер за редактиране на нотен текст и синтезатор – съчетаващ в едно клавишен музикален инструмент и музикален компютър работещ със синтез на дигиталния цифров звук.

Под натиска на бързото навлизане на техническата революция в сферата на музиката и музикалното образование и все по-честата поява на синтезатора в училище, детската градина и музикалната практика на студентите извън границите на АМГИИ, необходимостта от изучаване на близка до тази проблематика дисциплина нараства.

На 15.12.2000 г. Студентският съвет излиза с проектно-предложение до Ректора на АМГИИ проф. Анастас Славчев, като предлага изучаване на дисциплината „Работа и аранжиране със синтезатор“ в групата на „Свободно избираеми предмети“, а ако се утвърди, да премине в редовния курс на обучение. Така обучението по синтезатор влиза в учебния процес на АМГИИ. През следващите 2 години студентите изучават „Работа и аранжиране със синтезатор“ като свободно избираема дисциплина, заплащайки символична такса.

В края на 2002 година деканът на факултет „Музикална педагогика“ доц. Стоян Караиванов изявява желание изучаващите дисциплината да вземат участие в концертна програма, показвайки резултата от труда си. В коледния студентски концерт през декември 2002 г., в който се присъждат наградите на Ректора, студентите, изучавали „Работа и аранжиране със синтезатор“, представят пиесата „Полетът на бръмбара“ от Римски-Корсаков в един нов техен аранжимент за соло маримба, създаден напълно с възможностите на цифровия синтезатор.

От новата учебна 2003/4 г. дисциплината влиза в VII семестър на редовния учебен план на факултета „Музикална педагогика“.

През учебната 2003/4 г. катедра „Музикална педагогика“ открива първата за катедрата магистърска специалност **Педагогика на обучението по музика**. Съставяйки учебния план на новата магистратура, доц. Н. Влайков съблюдавайки определени нормативи, включва 3 дисциплини, свързани с компютърните музикални технологии: 1) „Съвременни електронни музикални системи“, 2) „Съвременни електронни музикални системи – синтезатор“ и 3) „Аранжмент за електронни системи“.

Постепенно в АМГИИ се откриват магистърски специалности: *Дирижиране на народни състави, Изпълнителско изкуство фолклор, Изпълнителско изкуство поп и джаз*. В тези магистратури студентите имат възможност да изучават избираемо дисциплините: „Специализирана компютърна подготовка“ и „Компютърни музикални технологии“, в зависимост от учебната заетост на студентите в учебния план (дву- или три семестриален).

В последните издания на учебниците по „Музика“ от 2016 година в СУ се наблюдават теми като:

- Музика и съвременни технологии;
- Компютърна система за възпроизвеждане и запис на звук;
- Програми за възпроизвеждане и запис на звукова и видео информация, като използва специализирани програми.

През 2017 година тази тенденция присъства и в учебния бакалавърски план на факултет „Музикална педагогика“ в АМГИИ. Дисциплината „Синтезатор“ се заменя от новата дисциплина „Музикален софтуер и синтезатор“. Тази промяна и актуализация полага началото на изучаване на дисциплини, застъпващи музикален софтуер за запис и обработка на звука и нотна редакция в бакалавърския учебен план на АМГИИ. С развитието на технологиите се обогатява и актуализира учебното съдържание на дисциплините, свързани с използване на **Съвременните електронни музикални системи**.

Тези нови дисциплини разширяват познанията на студентите в областта на електронните устройства. Теоретичната подготовка се подкрепя с участието на студентите в практически дейности:

- Изготвяне на съпроводи към песенен материал;
- Аранжиране и оркестриране, използвайки възможностите на компютърните технологии;
- Компютърна нотна редакция – „набиране“ на нотна партитура;
- Звукозапис и мастериране на аудио файлове;
- Аудио и видео обработка;
- Изготвяне на мултимедийни продукти.

Учебната програма на АМГИИ, свързана с приложението на електронните системи, се съобразява и с програмите, третиращи този проблем в общообразователното училище. Занапред с развитието на музикално-компютърните технологии, дисциплините свързани с използването на електронните музикални системи ще обогатяват съдържанието и изискванията си.

3.4. Съвременните електронни музикални системи в учебните програми по музика в СУ (2016-2017 г.). Електронните учебници по музика

Последната учебна програма по музика на МОН (2016-2017 г.) засяга значително темата за съвременните електронни музикални системи, и това е обяснимо. Днешните ученици, така нареченото „Нет поколение“ растат във времето на бурното развитие и усъвършенстване на компютърните технологии и много често заменят детските игри със занимания с таблети, смарт телефони и други. Въпреки че повечето деца се справят с тази

техника, учебникът по музика трябва да попълни техните знания, да ги насочи към практически задачи относно общуването с високохудожествена музика и развитие на естетическия вкус.

Тук се разглеждат съвременни електронни музикални системи във всички алтернативни учебници по музика в СУ от 5-и до 9-и клас за периода от 2016 до 2019 година включително.

Според учебната програма по музика темите включват:

- Учебници по музика за 5-и клас – 2016 година:

„Музиката и технологиите“, „Компютърът и моята музика“

- Учебници по музика за 6-и клас 2017 година:

„Музика и съвременни технологии – електронна музика“, „Музиката и съвременните медии. В звукозаписното студио-наблюдение. В звукозаписното студио-проект.“

- Учебници по музика за 8-и клас 2017 година:

Темата „Съвременни музикални практики“ е засегната най-общо. Авторите акцентират на: значението на компютърните, информационните и комуникационните технологии, които променят начина за „търсене, събиране и споделяне“ на музика; създаването на музика, използвайки уеб сайтове и съхраняването ѝ чрез преносими информационни носители или в „облачното“ пространство; търсене, откриване и подбор на видео и звук чрез интернет мрежата.

- Учебници по музика за 7-ми клас 2018 година:

Представят тема: „Музиката и съвременните технологии“.

Дадена е информация за: Караоке проект; Информация за музикален софтуер – Wave Pad Sound Editor; Изброени са няколко програми за запис, обработка и съхранение на музика.

- Учебници по музика за 9-и клас 2018 година:

Представят темата „Музика и информационни технологии“, като се акцентира на улеснения достъп до музика в Интернет чрез използване на електронните устройства – смартфони, планшети, високоговорители с вградени функции, лаптопи за слушане на музика по всяко време на денонощието.

Към темите, свързани с използването на компютърни технологии, са поставени множество творчески задачи:

- Направете музикална визитка на вашия клас. Споделете я с приятели по електронен път;
- Намерете в интернет любима песен, намерете начин да я съхраните и я слушайте в клас;
- Използвайте Windows Media Player за да подредите според различни критерии своя различна музика. Изпратете един вариант на плейлист на електронната поща на учителя си по музика;
- Направете слайд шоу на тема „Един ден от моя живот в училище“ и го озвучете с подходяща музика;
- Представете по интересен начин вашите презентации, като включите звуков материал и видео клипове;
- Създаването на музика, използвайки уеб сайтове и съхраняването ѝ чрез преносими информационни носители или в „облачното“ пространство;
- Да се направи тематично караоке – например: Песен за рожден ден, Рок музика, Народна музика;
- Да се подготви електронен албум на класа като се използва Power Point или друга подобна програма.

Електронните учебници по музика

Новият закон за училищното образование 2016 – 2017 г. предвижда задължително ползване на електронни учебници по музика. Авторските колективи на алтернативните учебници изработват интерактивния вариант, спазвайки задължителната учебна програма, съответна за даден клас. Учебното съдържание и различните музикални примери се подбират според вижданията и предпочитанията на авторите. Основен принцип е да се отличават с атрактивност, достъпност, с жанрово разнообразие, да предизвикват интереса и емоционалността на учениците. Тръгва се от основното съдържание на предмета – трите музикални дейности: изпълнение, възприемане и съчиняване, музикалните примери и задачи се насочват към тяхното активизиране.

Нецелесъобразности:

- Независимо от темата за приложението на Съвременните електронни музикални системи, поставена в учебната програма по музика в СУ, не всички авторски колективи я отразяват в алтернативните учебници;
- Не е изработена от МОН цялостна програма за осъществяване на приемственост по темата между отделните учебни години;
- В учебниците по музика за 5-и клас (2016 г.) и 6-и клас (2017 г.) темата е отразена много по-пълно, с разнообразни творчески задачи, отколкото в учебниците за 7-и (2018 г.), 8-и (2017 г.) и 9-и клас (2018 г.);
- В някои случаи (предимно в 5-и и 6-и клас) практическите задачи, поставени на учениците, надценяват техните възможности (съобразно възрастта им);
- Поради липса на необходимата техника и специализирани музикални кабинети, електронните учебници не се прилагат навсякъде и във всички училища.

С преодоляването на някои проблеми, темата за използване на **Съвременни електронни музикални системи** в учебниците по музика ще подпомогне учениците за справяне с предизвикателствата на дигиталния свят.

ЧЕТВЪРТА ГЛАВА: Формиране на основни умения на студентите за работа с електронни музикални системи и изготвяне на музикални продукти, свързани с музикално-компютърните технологии

Изучаването на електронните музикални системи въвежда студентите в света на музикално компютърните технологии. Това означава запознаването им с:

- Нова терминология, нови термини и понятия, касаещи дигиталния свят;
- Усвояване на минимум базисни знания за видовете електронни устройства;
- Усвояване на минимум базисни умения за извършване на определени дейности свързани с електронните устройства.

Всичко казано обосновава заниманията със студентите за прилагане на практика на различни дейности и умения, свързани с технологиите:

- Създаване на видео клип към избрана по желание песен, съпроводена от танци и визуални образи съобразно текста на песента, с използване на елементи от: киното, телевизията, рекламата, от документирани музикални събития във връзка с различните изкуства;
- Мултимедийна презентация по определена тема от дисциплината История на поп и джаз музиката чрез съчетаване на музика, изображения и текст.

4.1. Музикален софтуер за запис и обработка на звука – ново средство, допълващо и усъвършенстващо уменията

Съвременните учебни пособия, техните електронни версии, възможностите на синтезатора и напредналостта в областта на електронните музикални системи като цяло,

улесняват до голяма степен преподаването. В песенния материал, определен за изпълнение, често се налагат корекции, с оглед например: по-удобна тоналност, по-чисто звучене, промяна относно дължината на изпълняваната песен и други. Тегленето на музикални примери от интернет, записването им върху твърдия диск на компютъра, както и конвертирането им от един формат в друг също е невъзможно без използването на определена музикална програма. Благодарение на музикалния софтуер може да се записва жив звук, да се подобрява качеството на звучене, да се променя тембърът, да се добавят различни ефекти с цел пространствено звучене и т.н. Често се налага да се прехвърли информация от магнетофонна лента, грамофонна плоча, касета или друг външен източник в твърдия диск на компютъра, с цел по-нататъшна обработка или съхранение.

От казаното дотук следва, че е задължително да се изискват познания в областта на съвременните електронни музикални системи и владение на определен музикален софтуер. Това е особено необходимо и важно, от една страна, при самоподготовката на учителя, а от друга – при съвременното, творческо провеждане на часа по музика в СУ. Програмите за обработка на цифровия звук дават възможност да се преглеждат осцилограмите на двата канала (ляв и десен – при стереофоничен звук), да се прослушват избрани откъси от дадено произведение, да се осъществяват изрязвания или вмъквания на нови части, да се ползват звукови ефекти, да се премахват различни видове шум и много други екстри в зависимост от потребността. При обработка на звука често се използват така наречените „плъгини“. Плъгините са малки приложни програми, които се изпълняват вътре в основната програма и разширяват възможностите ѝ. Във виртуалния музикален свят повечето плъгини са аудио процесори, осигуряващи високо аудио качество, ползвайки различни ефекти за пространствено звучене, еквалайзери, шумови филтри и различни способи за увеличаване динамиката на звукозаписа. Програмите, работещи с миди формат, са така наречените програми-секуенсъри. Във функциите им влизат записване и възпроизвеждане на миди партитури, отпечатване на щимове, разнообразно редактиране и др. Професионалните секуенсъри позволяват да се присъединят към миди партитурата и аудио файлове, като се възпроизвеждат заедно с нея в необходимите моменти. Следващ клас са програмите за записване на аудио информация. С тези програми е възможно да се записва жив звук, да се променя тембърът, да се подобрява качеството на звучене и добавят необходимите ефекти, да се осъществява всякакъв вид монтаж и т.н. В днешно време изборът на добър музикален софтуер е **изключително голям**. Съвременният учител по музика би било добре да владее поне 2 вида музикален софтуер.

4.2. Аудио картата – основният компонент, определящ звуковата характеристика на компютъра

Преди започване на работа с дадена аудио програма, е необходимо запознаването с интерфейса, входовете, изходите и контролерите на аудио картата, която ползваме. Тя определя звука на компютъра, преобразувайки аналоговия звук в цифров с цел обработка и, впоследствие, цифровия звук в аналогов с цел възпроизвеждане. Преобразуването на звука се осъществява чрез аналогово-цифровите и съответно цифрово-аналоговите конвертори наречени (АЦП и ЦАП) или (ADC и DAC). С помощта на алгоритмите, съдържащи се в тях, компютърът може да функционира като записващо и възпроизвеждащо устройство. От значение е аудио картата да поддържа професионални програмни интерфейси като ASIO, както и да поддържа малка латентност (време на отговор, закъснение), което е много важно при запис и ползване на виртуални синтезатори. ASIO интерфейсът се базира на съвременната технология на виртуалното студио (VST), реализирана в програмите от системата Cubase. Взаимодействието между софтуер и аудио карта се осъществява посредством специализирани драйвери – ASIO. Обикновено те са приложени към дадената аудио карта.

Звукова карта като външен хардуер се свързва с компютъра посредством определен за целта кабел (USB или FireWire-1394). Звукови карти от този тип са по-удобни, тъй като всички входове и изходи са на самата карта и достъпът до тях е лесен. Самата карта поддържа 48-волтово (фантомно) захранване, необходимо при запис с кондензаторен микрофон. Контролерите, регулиращи входния сигнал, са разположени на предния панел на картата (не се налага отваряне на софтуерни подменюта) и боравенето с тях е много удобно. Не на последно място – при запис с микрофон не е задължително ползване на микрофонен предусилвател (смесителен пулт).

Звукова карта, интегрирана на дънната платка на компютъра – това е стандартното изпълнение на повечето компютри. В този случай се използват куплунзите – вход и изход, намиращи се на задния панел на компютъра. Тези куплунзи стандартно са с малък стерео жак, което изисква по-специални кабели или използване на „обръщачи“ (от определен вид букса към малък стерео жак). Използването на подобни обръщачи не е за предпочитане, защото често вкарват в записа шум, или прекъсват. В този вариант е по-добре да се използва външен аналогов или цифров смесителен пулт, включен (аналогово) към линейния вход на звуковата карта. Той позволява използването на по-качествени кондензаторни микрофони, предварително смесване на няколко източника на звук и ползване на определени ефекти за дълбочина и пространственост на звука (но записани впоследствие само на един аудио трак в програмата), както и лесен мониторинг.

В *обобщение*, от казаното по-горе става ясно, че за да се осъществи връзка между записваното устройство и стандартната звуковата карта, вградена на дънната платка на компютъра, е нужно:

- Да се ползва **винаги вход Line In**, да се отвори Recording control панелът на звуковата карта, да се маркира в него вход Line In и оттам чрез съответния контролер да се нагласи нужното ниво на входящия сигнал;
- Да не се забравя след стартирането на аудио редактора в меню (options / preferences / audio) да се отбележи използваната звукова карта. Това правило е валидно когато използваме външна звукова карта, или когато на дънната платка има инсталирани повече от една такава. Когато не са инсталирани други звукови карти освен оригинално вградената на дънната платка карта, аудио редакторът я открива по подразбиране (default).

Качеството на аудио записа до голяма степен зависи от нивото на сигнала, подаван от записващото устройство към компютъра. Входният сигнал се следи от определен прозорец в аудио редактора. Основното правило гласи: входният сигнал да не превишава **0 Db.** (децибела).

- Когато входното ниво на запис надвишава 0 Db., записаният аудио файл е силен, изкривен, прегорял. Дефекти от този тип не подлежат на поправка и се налага записът да бъде повторен;
- Когато входното ниво на запис е много под 0 Db., записаният аудио файл е тих. Този недостатък е лесно поправим. Всеки аудио редактор ползва пакети от плъгини, чрез употребата на които подобни корекции са безпроблемни;

Трябва да се уточни, че входното ниво на записвания сигнал се измерва на местата с най-силна динамика, а не на тихите моменти;

Принципно не е лесно да се фиксира 0 Db. ниво на входящ сигнал. Изводът е: по-добре при звукозапис входният сигнал да е малко по-слаб и да бъде коригиран, отколкото по-силен, неподлежащ на корекции.

4.3. Секуенсерен мултитраков аудио редактор – Cubase 7

Cubase е един от най-предпочитаните музикални софтуери, заложен в учебните програми на магистърските специалности на студентите, изучаващи поп и джаз музика в

АМТИИ. Възможностите които предоставя този музикален софтуер са огромни и неизчерпаеми. След овладяването на програмата студентите с лекота се справят със задачи като:

- Осъществяване на многоканален аудио запис;
- Смесване, балансиране на отделни аудио тракове;
- Деструктивен и неструктивен монтаж;
- Корекции на качество на аудио записа;
- Използване на определени плъгини и звукови ефекти;
- Корекции на темпото на аудио файла;
- Корекции на тоновата височина (тоналността) на аудио файла;
- Конвертиране в различни типове аудио формати.

Транспониране

Транспонирането – смяната на тоналността на дадено музикално произведение - е най-често използваната от студентите възможност, която дава програмата. Най-големият плюс е, че програмата позволява смяна на тоналността без промяна на темпото. Транспонирането дава комфорт в случаите, при които е нужно да се компенсира гласовият диапазон на певеца. По същия начин записаната цигулкова партия, транспонирана с една или две октави надолу, лесно се превръща във виолончелова.

Трябва да се подчертае огромната разлика и специфики, които се спазват при транспониране на:

- глас, инструмент, цялостно завършено музикално произведение.

В конкретния случай става въпрос за аудио файл.

Създавайки музикална творба, авторът избира подходящата тоналност. На по-късен етап аранжорът, ползвайки определени музикални инструменти, се съобразява с техния звуков диапазон и цвят на звучене. Това води до извода, че промяната в тоналността на цялостно завършено музикално произведение трябва да е в граници не по-големи от един до два тона. Ако това правило не се спазва, се рискува променената вече песен да звучи непрофесионално, а използваните в аранжимента инструменти – нереално.

Корекция на темпото

Темпото се определя от броя на удари в минута, като на всеки удар съответства метрично време. В компютърната програма темпото за целия проект се задава от транспортния панел. То може да бъде програмирано от 30 до 250 удара в минута. Когато се налага коригиране на темпото на определен музикален файл, стъпките са същите както при транспониране.

Включване на реверберация, Ефект трак

В света на виртуалните музикални технологии обработката на звука се осъществява с помощта на инсталирани програмни модули (Plugins). Всъщност Plugin е малка програма, работеща в основната програма - един вид екстри, касаещи обработката и качеството на звука. Ползването на ефекти за пространственост, дълбочина, реверберация на звука е задължително при обработване на глас или инструмент – необходима дейност, често използвана от студентите в и извън аудиторната им работа.

В програмата сигналът от всеки трак може да се обработи с даден ефект. Необработеният с ефект сигнал се нарича “сух“- от англ. (dry), а обработеният преминал през ефект сигнал, се нарича „мокър“- от англ. (wet).

Експортиране на готовия файл – Export Audio Mixdown

Прибягването до тази операция означава, че желаните корекции в работния проект са завършени и звученето на проекта при възпроизвеждане съответства на поставените цели и задачи.

Всички аудио тракове заедно с всички обработки и автоматизации се свеждат до съвършено нов (stereo или mono) аудио трак, изведен извън основната програма. В него при възпроизвеждане ще бъде повторено дословно абсолютно всичко, звучащо в основния проект на програмата. Тази процедура се налага, тъй като програмите предназначени за мастеринг на Аудио CD, работят със звукови файлове, а не със сонговете на програмата, където проектът се съхранява в разгънат, разширен вид.

Звуковите файлове, необходими при записване на Аудио CD, имат стандартно разширение WAV (под управление на операционна система Windows). Това налага преобразуването при export на проекта в звуков файл wav.

При последното просвирване на проекта преди да се прибегне до действие – export, е важно **да не се забелязва червена светлина** в нивото при клиповите индикатори (Clip indicator) на който и да е аудио трак, породена от ниво на сигнала **по-високо от 0 децибела**. Откривайки, че даден трак не звучи добре ако не е на +5db (примерно), следва да се намалят всички останали тракове с 5db и да се изравни общото ниво **до 0 db**. Това е **основно правило**.

Добре е да се активират определени плъгини на изхода на мастер конзолата, които да гарантират допустимото изходно ниво на експортвания аудио файл.

Мастериране се осъществява на завършен стерео аудио файл, а не в самия проект на секуенсерната програма.

Следвайки това правило, преди експортиране на аудио файла е достатъчно да включим в проекта:

- плъгин лимитер компресор, който да ограничава пиковите под определено ниво, като едновременно с това усилва тихите и затихва силните моменти. Изходният сигнал трябва да е лимитиран на -03 db.;
- плъгин за преобразуване честотата на дискретизация на аудио сигнала до по-малка дълбочина на битовете. Примерно 32- или 24-битов аудио сигнал до 16-битов при записване на CD. Това се налага в случай, че работният проект е различен от 16 bit 44100kHz.

Всички други екстри и плъгини се ползват след експорта при мастерирането.

4.4. Софтуер за обработка на цифров звук. Аудио редактор – Sound Forge 10 PRO.

В своята извънкласна дейност и музикална практика в СУ студентите от АМТИИ, изучаващи музикална педагогика и поп и джаз музика, често се сблъскват с проблематиката на цифровия звук и обработка. Налага се музикални файлове от лентови носители, грамофонни плочи, касети, CD-ROM и други да бъдат прехвърлени в компютъра с цел обработка, монтаж, конвертиране от един в друг аудио формат, съхранение.

За тези цели не е необходимо използването на сложните многоканални мултитракови секуенсерни програми, а се прибегва до wave-редактори, които работят с един стерео файл. Софтуер от този клас дава възможност за редакция и обработка на музикалния файл и ползване на ефекти за разтягане или свиване във времето, обратно възпроизвеждане, конвертиране в различен тип формат. Звукът се представя графично, съответно формата на звуковата вълна може да се моделира (реже, вмъква, замества, копира).

В учебната програма на АМТИИ са включени няколко алтернативни аудио редактора (използвани под управление на операционна система Windows или Mac), но най-често се прибегва до използването на аудио редактора **Sound Forge**.

В много случаи стерео редакторът улеснява работния процес и го прави по-бърз. Програмата ползва SF ефекти, VST плъгини, ASIO драйвер, може да работи на същата звукова карта, на която е свързан мониторният кръг. Sound Forge поддържа работа с модулите DirectX за обработка на звука в реално време, достъпни в менютата DirectX.

Със своята достъпност, ясен интерфейс, много екстри и ефекти, **Sound Forge** е най-предпочитаният аудио редактор от студентите, изучаващи компютърни музикални технологии в АМТИИ.

4.5. Синтезаторът и миди технологията при изработването на съпроводи към песенен материал

Пеенето на песни е любима и основна музикална дейност в училище. От голямо значение за художественото изпълнение е пеенето с подходящ музикален съпровод. В последно време се налагат все повече така наречените програмирани съпроводи или синбеци. Майсторски аранжираният синбек притежава богато темброво и ритмическо разнообразие. Учениците изпълняват с удоволствие песните със синбек, а учителят е значително улеснен – с ръцете си може да дирижира, да направлява художественото пеене.

От определеният по програмата по музика песенен материал не всички песни притежават синбеци. Необходимо е обогатяването на дейността чрез създаване на нови съпроводи.

Музикалните изпълнители – певци, предимно в сферата на поп музиката използват предварително записан акомпанимент – синбек, когато изпълнението им е без съпровод от „жив“ оркестър. От художествената стойност на синбека до голяма степен зависи успехът на музикалното изпълнение.

Ако музикантът – изпълнител или педагог умее сам да си изработи художествен акомпанимент – синбек към дадена песен, това е необходимо постижение. **Съвременните компютри и записващият музикален софтуер, както и синтезаторът** дават тази възможност. За студентите, изучаващи поп и джаз музика, новите модели дигитални инструменти, базирани на „семпли“, предлагат богат избор от звуци, включвайки орган, пиано, духови медни и дървени инструменти, струнни инструменти и дори дигитално генерирани звуци, успешно наподобяващи аналоговия класически синтезатор.

От всичко казано до тук следва, че за да бъдат овладени възможностите на новите компютърни музикални инструменти и достигнати високохудожествени резултати, се изисква не само музикални, но и **технически познания, нов тип мислене и въображение.**

Най-разпространени в СУ са дигиталните синтезатори с акомпаниращи функции и възможност за ползване на автоматичен акомпанимент и авто-аранжор.

- Клавиатурата на синтезатора се различава съществено от тази на акустичното пиано по това, че е „**многофункционална**“. Това е възможността на клавиатурата да „усети“ скоростта и силата на натиска, за да генерира съответстващ звук или да изпрати MIDI информация. При нея силата на удара може да доведе до много различни ефекти, като към всеки синтезатор могат да се включат и използват няколко различни по функция педали.

Съвременният синтезатор дава възможност дадена песен да бъде представена не само като едногласна мелодия, но като завършена оркестрово музикална творба. За целта е необходимо да бъдат изяснени някои основни параметри на съответната мелодия:

- Мелодията да бъде хармонизирана – под нотния текст да бъдат добавени буквени обозначения. Трябва да се отбележи, че в популярната музика тези обозначения са малко по-различни:

1. Когато акордът е мажорен, се изписва съответната буква, като изключение прави нотата **СИ**, която в повечето западни музикални издания е отбелязана с буква **В**, а не с познатата от музикалната теория буква **Н**.

2. Само буква без никакви други означения се разчита като мажорно тризвучие, построено върху дадения тон.
3. Когато акордът е минорен, задължително винаги до съответното буквено обозначение се изписва **m (moll)**, например **Dm**.
4. Алтерациите винаги се изписват с **#** или **b**, например **C#m**, а не се използват познатите словесни обозначения.
5. Понякога се срещат съкращения като **dim** (умален), **aug** (увеличен).
6. Използваните цифрови обозначения се свеждат до: 5, 7, 9, тъй като повечето модели синтезатори с автоаранжор и акомпанимент не разпознават по-сложните акорди. Арабските цифри съответстват на: 9 – нона, 7 – септима, 6 – секста, 5 – квинта и т.н.
7. Често при цифровото обозначение, когато се налага да бъде повишена или понижена определена степен от акорда, се използват обозначения като + и –. Например **5-** или **7+**.
8. Нерядко се срещат и акорди, изписани във вид на дроб. В тези случаи „знаменателят“ указва конкретния тон в баса, а „числителят“ – определения акорд, надстроен над баса. Такова изписване в случаи на по-сложни акорди улеснява четенето.

- Преди да се избере определен вариант на аранжиране, е необходимо преподавателят да е запознат с характера, темпото и желанния стил, в който да прозвучи песента. Дадена мелодия би могла да звучи еднакво добре в няколко различни стила;

- Синтезаторът дава възможност за корекция в темпото и тоналността. Въпрос на интелигентност и професионализъм от страна на учителя е правилната оценка – в какви граници това е допустимо и кога се превръща в нецелесъобразно. Границата не е много голяма.

След като цялостният образ на музикалната творба е изграден в съзнанието или на нотен лист, идва ред на техническите и компютърни умения, необходими при работа със синтезатора.

Различните модификации синтезатори предлагат различен брой вградени модели за автоматичен акомпанимент, наречени аранжори. Те притежават професионални звукови процесори и набор от различни инструменти, ритми и бийтове, улесняващи процеса на композиране или акомпаниране на песни. Аранжорните библиотеки на синтезатора могат да бъдат причислени като партньори на композираните или аранжирани песни. В много случаи аранжорите, благодарение на улесненията, които предоставят, са предпочитаният инструмент при изпълнения на живо. В някои от синтезаторите освен вградените (предварително програмираните) модели, могат да бъдат въвеждани и други в определени за целта банки. Много от моделите притежават USB порт, позволяващ прехвърляне на информация от компютър или интернет, запис на готови проекти, дори сваляне на песни за караоке.

Всеки един от моделите (аранжимент) има точно определени **Intro** (въведение) и **Coda** или **Ending** (край). Това са кратки, завършени музикални фрази, които могат да звучат мажорно или минорно в зависимост от зададения в началото акорд. Тяхната дължина е в „квадратна“ форма – 4, 8, 16, 32 такта. Синтезаторът сам избира ладовото наклонение в зависимост от последно зададения (изсвирен) акорд: 5, 7, dur, moll.

Автоматичният акомпанимент по своята същност представлява непрекъснато повторение на избрания модел за акомпаниране, чиито хармонични функции се променят съобразно изсвирените акорди. За безпроблемна работа с автоматичния съпровод трябва да се познават различните системи или методи на акомпаниране за отделните модификации синтезатори.

Най-често срещаните и разпространени методи на акомпаниране са:

- **ONE FINGER** е метод, даващ възможност за изпълнение на 4 основни типа акорди;
- **SINGLE FINGER** е метод даващ възможност за изпълнение на 4 - основни типа акорди;

- **CHORD INTELLIGENCE** е най-често използваният и разпространен метод на авто-акомпанимент и масово разпространен модел синтезатор в СУ. Този метод дава възможност за изпълнение на седемте основни вида акорди;

- **FINGERED** – при тази система се изпълняват акорди със стандартната акордова пръстовка. Методът позволява употреба на много повече вида акорди като: умален, увеличен, 7, 7+, 9 и други. Условието е, че трябва да бъдат изсвирени с всичките им тонове. Този метод или система разпознават около 15 вида акорди.

Използване на секуенсър при синтезатора се налага когато искаме да направим музикален съпровод на дадена мелодия, като се абстрахираме от автоакомпанимента. Това означава, че всеки един тон от музикалния съпровод трябва да бъде съчинен, изсвирен и записан в паметта на синтезатора. Общо взето това е една изключително бавна и трудна дейност.

В най-общи линии принципът на работа е следният:

- В началото студентите определят нужния размер и темпо. Подреждат необходимите за аранжирания синтезирани звуци в отделни тракове, за да може всеки един тембър да бъде командван и управляван самостоятелно;

- Нагласят съответните миди канали, контролерите за промяна на основните параметри на синтезирания звук, октавовите групи, всички функции, отнасящи се до тоновата характеристика на синтезирания звук;

- Пристъпва се към изсвирване и записване на всяка партия поотделно. Това става на отделни краткиси или “лупове“;

В процеса на работа студентите използват различни функции, свързани с ритмичното изравняване, динамика, забързване или забавяне на темпото. Ако се налага многократно повторение на определен модел или дублиране на дадена линия в друг тембър, е възможно копиране и подреждане, а не е необходимо повторно изсвирване.

В *заключение* следва да се подчертае, че изпълнени със съпровод на автоматичен акомпанимент или секуенсер, творбите получават съответната жанрово-стилова определеност. Различните акомпанименти изграждат своеобразно художествения образ, създавайки му стилови и жанрови характеристики, близки до светоусещането на подрастващите и свързани с предпочитаната им и по-разбираема популярна музика. Подходящо избраният автоматичен акомпанимент към дадена музикална творба има равностойно участие в художествената изява.

С цел да се удостовери педагогическата целесъобразност от използването на авторски съпроводи към песни и теми от музикални произведения, предвидени за слушане, се проведе анкета с ученици от 6-и клас от СУ „Алеко Константинов“.

Половината от песните, предвидени за изпълнение съобразно програмата одобрена от МОН и половината от темите на произведенията за слушане звучаха със специално подготвени от студентите авторски съпроводи. В края на учебната година се проведе втора анкета, която отчете отношението на учениците към изпълнението със синбек. Учениците заявяваха, че изпълнените песни със специално подготвения съпровод са по-желани, по-интересни, по-изразителни. По-важен резултат беше следният: учениците изпълняваха с желание песните, заучени с електронния съпровод, докато част от останалите песни си спомняха по-трудно. Те запяваха темите от музикалните произведения, заучени със съпровод, често назоваваха творбата и автора, докато темите заучени без съпровод бяха избледнели в съзнанието им.

Тези факти доказват, че:

- Авторските съпроводи към песни и теми от музикални произведения оставят трайни следи в съзнанието на изпълнителите.
- Обогащените музикални образи на песните, или на темите на музикалните произведения, приобщават учениците към музикалното изкуство, привличат ги към музикалните дейности изпълнение и възприемане на музика. Предварително научените със съпровод основни теми от музикално произведение позволяват да се проследи внимателно музикалното развитие в творбата, с което се оказва много по-силно емоционално въздействие върху възприемащите.
- Интензивното обогатяване на музикално-слуховия опит на учениците с разнообразни по емоционално съдържание и интонационен стил акомпанименти позволява ускорено развитие на музикалния слух, което е предпоставка за активно участие в музикални дейности.

Синтезаторът заема основно място сред електронните музикални инструменти и предоставя нови принципи на звукоизвличане и нови изпълнителски възможности. Открива възможност на музикалния педагог и изпълнител, ако притежава необходимата подготовка, да изготви самостоятелно съпровод и да представи едногласната мелодия като завършена оркестрова музикална творба.

4.6. Мултимедията – сбор от най-новите тенденции в развитието на музикално-компютърните технологии. Изработване на мултимедийни продукти по отношение на поп и джаз музика

Днес е времето на новите медии и модерни технологии. Развитието на електрониката, на новата звукозаписна и звуковъзпроизвеждаща техника създават нови възможности за комуникации. С настъпване на световната интернет мрежа непрекъснато се усъвършенстват електронните продукти: видео, компютри, компактдискове, сателитни комуникации, мултимедийни продукции и т.н.

Новата електронна техника навлиза все по-осезателно и в училище. В много кабинети са набавени електронни музикални инструменти. Използването на иновациите в електронната техника става неотменна част от педагогическата дейност. Новите компютърни технологии непрестанно разширяват приложението си във всички области на музикалната практика и възможностите за интерактивно приложение. Един от ярките примери в тази насока е **мултимедията** (букв. „множествена среда“, множество посредници в общуването, комуникацията), която обединява в едно цяло различните аудио-визуални информационни носители и възпроизвеждащи устройства (на образ и звук). Интерактивността е заложена в компютърните технологии, мултимедийните средства, модерното аудио-визуално представяне. Развитието на съвременните технологии доведе до създаването на такива отрасли на науката, като проектиране, компютърна графика и анимация, компютърна музика, видео игри, обучаващи програми, симулатори на сложни физически процеси. Полага се началото на така наречената „**виртуална реалност**“. Всички тези тенденции, технологии и реализации може да обединим под общото име **мултимедия**. Тя не е наука, тъй като не е самостоятелна сфера в научното познание, а е обвързана с много и различни науки – математика, физика, оптика, акустика, анимация и други. Самата дума мултимедия от англ. Multimedia означава едновременно използване на различни средства за информация.

Съвременната мултимедия предлага големи възможности в обучението по музика. Използването на мултимедийни продукти към различни теми от програмата по музика обогатява, като онагледява (с текст и/или със статичен или подвижен образ) и озвучава учебния процес и води до по-добрата му ефективност. В миналото останаха многобройните схеми, диаграми, изображения и картинки, които учителите по музика окачваха върху

черната дъска и с дълга показалка проследяваха и обясняваха различните закономерности и правила, както и шрайбпроекторите, диапозитивите и прожекционните им апарати и пр.

Днешните учебници по музика са цветни, много по-богати по отношение на онагледяването, пълни с фотоси и рисунки. Към тях са прибавени и учебни тетрадки също с онагледяващи материали и проблемно поставени задачи, които развиват творческото мислене на учениците и помагат за усвояване на знанията. Могат да имат в приложение и носители на звук или аудиовидео, чрез предоставени линкове могат да дават възможности за ползване в интернет на различни допълнителни образни и звукови приложения.

Важен момент е включването в самия процес на педагогът, като по този начин се осъществява. От голямо значение е специализираната подготовка на педагога и желанието му да интерактивен диалог в зависимост от конкретното съдържание. Въвеждането на данни, команди, диалог, освен с класическата клавиатура, може да става с новите видове мишки, с писец пишещ направо на екрана на монитора. Възможно е да се включи MIDI клавиатура на електрическо пиано, синтезатор и др.

Пандемията от последните вече много месеци ни показва възможности и на дистанционно (чрез интернет) общуване, преподаване, обучение, проверки на придобити знания и умения... Но това е вече все пак друга тема.

Тъй като музиката заема едно от най-важните места в мултимедията, мултимедийните продукти дават прекрасни възможности за визуализирането ѝ. По такъв начин имаме ново измерение на възприемателния процес. Той става активен, емоционален, защото самата музика се свързва с конкретно визуално представяне на природни картини, произведения на изкуството, моменти от творческата биография на композитора на произведението, изображения във връзка със структурата на музикалната творба, с нейния характер и настроение, с нотопис на основни теми и други.

Програмата по музика ни дава големи възможности за изработване на разнообразни мултимедийни проекти. Естествено условието тук е да са в наличност необходимите технически средства и педагогът по музика да бъде обучен да си служи успешно с тях за получаване на качествени мултимедийни продукти. Когато говорим за мултимедия, може би най-добрият пример за приложението на мултимедийните продукти са **електронните учебници**. Използването им е все още нова дейност, сега прощаваща, тъй като е свързана с оборудването на музикалните кабинети в училище със скъпа електронна техника и възможността на педагозите да работят с нея. В същото време обаче и един нискък смартфон или таблет, снабден дори и с портативни слушалки, дава много възможности в това отношение.

Дисциплината **История на поп и джаз музиката** предоставя големи възможности за използване на мултимедия. Изготвянето на мултимедийни презентации е активна творческа дейност на студентите и те я извършват с желание и интерес.

Мултимедийните презентации се свързват с:

- изготвяне на теми относно характерни моменти в развитието на поп и джаз музиката – стилови направления, представители, творби;
- с използването на електронните учебници по музика, като например варианти на разработки на определени теми от учебното съдържание, допълнени с нови видео и аудио идеи;
- определени събития от музикалната практика – конкурси, фестивали, класации и други.

Използването на мултимедията в обучението спомага за ефективността на учебния процес чрез получаване на знания по един атрактивен за учащите се начин, използвайки интерактивното взаимодействие на аудио и видео възприятия.

4.7. Работа с електронните учебници по музика в СУ

Електронните учебници са задължителни в обучението по музика във всеки клас. Запознаването на студентите – бъдещи музикални педагози – с изискванията за ползването на електронните учебници в СУ е необходимо.

Електронният учебник по музика е точен аналог на хартиения. Съдържа звукови и видео файлове на всички музикални примери за:

- изпълнение на музика – песни, теми от музикални произведения подходящи за вокализиране;
- музика за възприемане – инструментална, вокална, вокално-инструментална;
- интерактивни приложения във връзка с другите изкуства, с театър, кино, телевизия и други.

Работата на студентите с електронните учебници по музика включва информация за:

- необходимата електронна техника за обзавеждане на кабинета по музика при използване на електронния учебник;
- ползването на подходящ музикален софтуер при работа с учебника;
- аудио-визуалното представяне на съдържанието чрез видео клипове, анимация и други.

Понастоящем за работа с електронните учебници е необходим компютър, проектор, интерактивна дъска и интернет. Възможен е вариант и без ползване на интернет (офлайн четец). В този случай се налага предварително инсталиране на електронен четец. Електронните учебници позволяват използването на програми като „Power Point“, „Енвижън“ (многомишкова технология) и други от световната глобална мрежа и образователни портали.

Многомишковите технологии улесняват работата на учителя и позволяват достъп до компютъра от всеки ученик поотделно, като крайният продукт се проектира на интерактивната дъска.

Използването на многомишковите програми активизира учениците, а възможността за обратна връзка с всяко дете позволява диференциране на учебния процес и осъществяване на интерактивност при усвояване на знанията. Програмата е удачна за използване в начална училищна степен.

Провокиране на интерактивност и визуализация на учебния материал се осъществява и при използване на програмата „Power Point“, която предлага вмъкване на видео и аудио файлове, графика, текст и изображения, анимация и дизайн на всеки един слайд и много други опции, даващи възможност за изработване на атрактивни и интересни презентации и разработване на електронни уроци.

4.8. Разработки на характерни теми в областта на поп и джаз музиката, ползвайки информацията на глобалната световна мрежа

Изучавайки дисциплината *История на поп и джаз музиката*, студентите ползват съвременни компютърни технологии и изготвят мултимедийни разработки, като черпят информация от глобалната световна мрежа.

Тази дейност има многопосочно значение:

- Тя е подчертано творческа за студентите;
- Допълва и обогатява съдържанието на лекционния материал с нови информации, любопитни факти, музика за възприемане;
- Чрез самостоятелното изготвяне на мултимедийни продукти студентите проявяват своята индивидуалност и креативност в цялостното изграждане на музикалния образ;

- Студентите повишават уменията си за боравене с дигиталната технология при съчетаване на текст, изображение и звук (музика) в аудиовизуален план;
- Провокира се интересът на студентите към часовете по музика в СУ и оттук – към педагогическата професия като цяло. Някои свои разработки те ползват в часовете по педагогическа практика и на държавния си изпит в училище.
- Мултимедийните разработки дават възможности на студентите да разширят своите знания по отношение на поп и джаз музиката като използват и уменията си придобити от дисциплините: **Компютърни музикални технологии и Съвременни електронни музикални системи.**

Изготвянето на мултимедийни разработки е предпочитана дейност от студентите. Чрез нея те проявяват творческо, нестандартно мислене присъщо на младия човек.

Темите касаят не само тясно учебното съдържание, но и известни музикални изпълнители, състави, музикални събития, стилове в музиката и други. Студентите самостоятелно избират темата на разработката в зависимост от собствените си предпочитания и интереси.

Сами намират (търсят) различни източници за информация: музикална литература, учебници, списания, данни, интересни факти и събития, взети от интернет.

4.9. Анализ и изготвяне на аранжimenti на класически музикални творби с изразните средства на поп и джаз музиката с цел създаване на интерес към класическата музика

Днес музиката е неотменна част от битието на човека и присъства във всички важни събития през целия му живот.

От какво зависи каква музика да слушаме, **коя е „нашата“ музика?**

Музикалният вкус е твърде сложно понятие. Той се възпитава чрез много фактори: семейството, училището, околната среда, медиите, от възможността за досег с изкуствата, с музикални събития и други.

Особено значима роля за възпитанието на музикалният вкус на подрастващите има училището, респективно музикалният педагог, осъществяващ учебната програма по музика на СУ, която е изградена по най-добрите критерии за ползване на високохудожествена музика – музика за изпълнение и музика за възприемане.

В българските учебници, особено тези от последните издания, е подбрана музика с високо естетическо съдържание. То обхваща различните музикални стилове, националната музика и музика на различните народи. Въпреки това много често предпочитанията на учениците са адресирани към нестойностна музика, която поради различни причини (най-вече комерсиални) днес залива музикалния ефир.

Резултати от една стандартизирана анкета, направена през 2018 г. в училищата „Патриарх Евтимий“ и „Алеко Константинов“ в Пловдив с ученици от 7-и и 8-и клас по отношение на **музикалния интерес** към различните музикални жанрове показват, че интересът към класическата музика – тази, която е заложена в учебната програма (предимно произведения от сонатно-симфоничния стил, романтизма и музиката на XX век) – е само 10%.

Възниква въпросът по какъв начин би се предизвикал интерес за слушане и харесване на т.н. класическа музика?

Дмитрий Кабалевски, в създадената от него забележителна програма по музика за съветското общообразователно училище, казва, че трябва да се търсят **„всевъзможни и атрактивни начини“**, които да предизвикат интереса и желанието на учениците за слушане на класически музикални творби.

В този смисъл се спираме на възприемането на произведения от класическата музика, при които са използвани музикално-изразни средства, характерни за популярната музика (модерен бийт, тембри и похвати).

В последните години много известни изпълнители и състави, като „Бонд“, „Ванеса Мей“, „Нейджъл Кенеди“, „Яни“, Дейвид Гаред, Ара Маликян и много други, са насочили репертоара си и в този стил колаборация.

Без да се противопоставят различните стилове и жанрове, в музиката за иновация се счита премахването на границите между тях и сливането им в общ музикален продукт. В джаз музиката има специален термин „трето направление“, който обуславя тази синбиоза. Терминът се употребява, когато се наблюдава смесване на елементи от академичната музика с джаз, рок, поп, етно музика и други. Често се съчетават групи и оркестри от 2 вида, като: биг бенд със симфоничен оркестър, рок група и симфоничен оркестър, комбо и симфоничен оркестър, и други. Подобни концерти се радват на голям интерес.

Основни моменти/дейности, включени при заниманията със студентите:

- Слушат и анализират характерни примери на класически музикални произведения, ремиксирани с изразни средства на популярната музика;
- Изготвят ремикс на песен – чрез дигитална обработка променят отделни нейни части по отношение на ритъм, темпо, саунд;
- С възможностите на цифровия синтезатор или музикален софтуер и компютър, изготвят самостоятелно аранжimenti на кратки откъси от класически музикални творби с образна характеристика и достъпен жанр, като използват по-елементарни средства на ремикса;
- В дадени случаи студентите сами изготвят и изпълняват аранжимента на работното произведение;
- Използване на възможностите на съвременни електронни музикални системи.

ИЗВОДИ И ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Темата за поп и джаз музиката е особено актуална, тъй като тези стилове заемат все по-голямо място в живота на съвременния човек и особено на младежта.

Това означава, че подготовката на студентите в АМТИИ трябва да е насочена не само към изучаването на класическата музика, но и към получаването на знания в областта на **поп музиката и джаз културата** – по отношение на тяхната история, еволюция, разновидности, стилови направления, изпълнители, концертни изяви.

Въвеждането в края на 80-те години в учебната програма на АМТИИ на дисциплината *История на поп и джаз музиката* бе важен момент в осъвременяването на учебното съдържание и в подготовката на компетентни музикални педагози и изпълнители. Учебното съдържание на дисциплината е съобразено с основните параметри на поп и джаз музиката, както и с изискванията на учебната програма по музика в СУ, свързана с тези стилове. За тези цел е направен хронологичен анализ на учебниците по музика в СУ от 1989 г. (когато темата за поп и джаз музиката за първи път се поставя в учебната програма) до 2019 година.

Във времето на музикално-компютърните технологии обучаването на студентите свързваме с използването на **съвременни музикални електронни системи**. Въвеждането им в учебната програма на АМТИИ започва през 2000 година с насоки към теоретична и най-вече приложно-практическа подготовка. Съдържанието на учебната програма е съобразено и с изискванията на СУ, където темата присъства във всички алтернативни учебници по музика от 2016 г. (когато е поставена за първи път в учебната програма по музика) до 2019 година.

По отношение на теоретичната подготовка студентите придобиват знания за съвременните електронни музикални системи като едно събирателно название, което обединява под общ знаменател дейности като:

- музикален софтуер за обработка на звука;
- музикален софтуер за звукозапис;
- музикален софтуер за редактиране на нотен текст;
- синтезатор – съчетаващ в едно клавишен музикален инструмент и музикален компютър, работещ със синтез на дигиталния цифров звук;

Практико-приложният характер на подготовката включва придобиването на умения и прилагане на практика на различни дейности, свързани с музикално-компютърните технологии:

- Търсене, събиране, обработка, съхранение на музикална информация;
- Създаване на музика – песни, музикален съпровод към песен, аранжimenti;
- Създаване на слайд шоу на определена тема;
- Кавър версия на песен;
- Ремикс на песен;
- Видео клип към избрана по желание песен, съпроводена от танци и визуални образи съобразно текста на песента, с използване на елементи от киното, телевизията, рекламата, от документирани музикални събития във връзка с различните изкуства;
- Мултимедийни продукти;

Най-активната и творческа дейност е изготвянето на мултимедийни презентации - разработка на подходящи теми, свързани с дисциплината *История на поп и джаз музиката*. Мултимедийният подход позволява на студентите да свържат данни, информация, идеи чрез интегрирането на текст, звук, графично изображение, видео. Някои от тези презентации студентите представят на държавните си изпити по педагогическа практика, което ги приобщава към професията на музикалния педагог.

В това отношение се отбелязват и съставянето на съпроводи (синбеци) към песни от училищната програма, както и на песни, композирани лично от студентите.

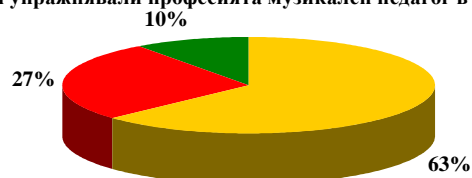
Резултатите от теоретико-приложната дейност на студентите се отчитат в съответните приложения:

- **Приложение № 1** – Съдържание на учебната програма относно дисциплината *История на поп и джаз музиката* и произведения за слушане, анализиране, разпознаване;
- **Приложение № 2** – Съдържание на учебната програма относно дисциплините, свързани със съвременните електронни музикални системи;
- **Приложение № 3** – Съпроводи (плейбеци) на песни от програмата по музика в СУ и песни, композирани и аранжирани съвместно със студентите;
- **Приложение № 4** – Мултимедийни презентации: разработки на характерни теми в областта на поп и джаз музиката, ползвайки информацията на глобалната световна мрежа;
- **Приложение № 5** – Резултат от стандартизирана анкета, проведена в СУ показваща отношението на учениците към основни музикални стилове;
- **Приложение № 6** - Изготвяне на аранжimenti и анализ на класически музикални творби с изразни средства на поп и джаз музиката, с цел създаване интерес към класическата музика;

В АМТИИ проведох анкети за отчитане на:

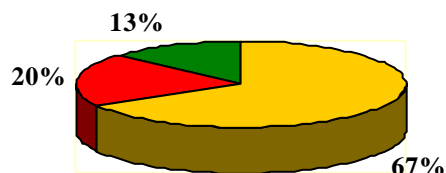
- 1) Желанието на студентите за упражняване професията на музикален педагог в СУ;
- 2) Интересата на студентите и предпочитаните от тях дейности, свързани със **Съвременни електронни музикални системи;**

Бихте ли упражнявали професията музикален педагог в СУ ? 2017г

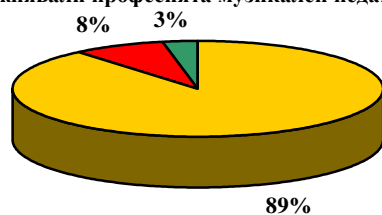
■ да с желание 63% ■ зависи от обстоятелствата 27% ■ не, но ако се наложи 10%

Бихте ли упражнявали професията музикален педагог в СУ ? 2018г

■ да с желание 67% ■ зависи от обстоятелствата 20% ■ не, но ако се наложи 13%

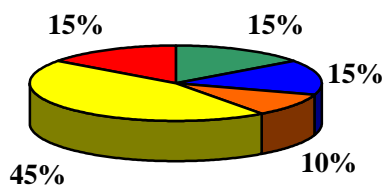
Бихте ли упражнявали професията музикален педагог в СУ ? 2019г

■ да с желание 89% ■ зависи от обстоятелствата 8% ■ не, но ако се наложи 3%

Анкетата е проведена в 3 последователни години: 2017, 2018 2019. Наблюдава се увеличен интерес към преподавателската професия през всяка следваща година.

- Кои от дейностите, свързани със съвременните електронни музикални системи, предпочитате;

■ звукзапис и обработка 15 %
 ■ редактиране на нотна партитура 15 %
 ■ видео обработка 10 %
 ■ изготвяне на музикален съпровод със синтезатор 45 %
 ■ изготвяне на мултимедийни презентации 15 %

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Резултатите от теоретико-приложната дейност при използване на Съвременни електронни музикални системи в подготовката на изучаващите поп и джаз музика, **отразени в приложенията**, доказват че:

- Учебната програма по дисциплината *История на поп и джаз музиката* обхваща най-важните периоди в развитието на тези стилове и подготвя студентите като компетентни музикални специалисти и бъдещи музикални педагози;
- Чрез добре подбраният музикален софтуер и разнообразни техники, свързани с използването на музикално-компютърни технологии, у студентите се създава интерес и желание за използването им в бъдещата професионална работа;
- Свързването на обучението по дисциплината *История на поп и джаз музиката* с използването на *Съвременни електронни музикални системи* въвежда студентите в актуалния дигитален свят и възможност за прилагане на умения и дейности в бъдещата им професионална работа;
- В резултат от използването на определени дейности, насочени към прилагане на технологиите в педагогическата практика на студентите в СУ, у тях се оформя положително отношение към работата на музикалния педагог и желание да упражняват тази професия;

Считам, че:

- е осъществена интегративна връзка между теоретичните познания и практико-приложната дейност на студентите;
- поставените цели и задачи на разработката са изпълнени;
- работната хипотеза е доказана.

Приноси на дисертационния труд

Приносният характер на разработката има теоретични, и практически аспекти. Изразява се в следното:

- Изяснява се необходимостта от изучаване на поп и джаз музика при обучението на студентите в АМТИИ, факултет Музикална педагогика;
- За първи път е направен *пълен анализ* на дисциплината *История на поп и джаз музиката*, касаещ хронологията на въвеждането, развитието и съдържанието ѝ;
- Очертани са параметрите на поп и рок музиката и джаз културата, въз основа на което е изготвена учебната програма на дисциплината;
- За актуалната подготовка на бъдещия музикален педагог, учебната програма е съобразена с тази в СУ. Във връзка с това за първи път е направен подробен анализ относно проблема на всички учебници по музика в СУ от 1989 до 2019 година, като са очертани основните акценти на съдържанието, както и някои нецелесъобразности;
- Изяснява се необходимостта от запознаването на студентите с използването на електронни музикални системи, музикално-компютърни технологии, които са неотменна част от живота на съвремието;
- За първи път е направен хронологичен анализ на въвеждането на дисциплините, свързани със *Съвременни електронни музикални системи и компютърни технологии*;

- Учебната програма на дисциплините, свързани с използването на компютърните технологии, е съобразена с тази в СУ, поради което за първи път е направен хронологичен анализ на тематиката в учебниците по музика за периода 2016 – 2019 година;
- Изяснени са най-важните моменти при използване на съвременни електронни музикални системи в обучението на студентите, предимно свързани със:
 - Звукозапис и обработка на готовия аудио и видео продукт;
 - Деструктивен и недеструктивен монтаж, смесване, мастериране, конвертиране, пренасяне върху цифров носител на готовия аудио и видео продукт;
 - Създаване и редактиране на нотна партитура;
 - Изготвяне на мултимедийни продукти;
- Систематизирана е практическата дейност на студентите, свързана с използването на музикално компютърните технологии. Резултатите от тази дейност са отчетени в съответните приложения на дисертационния труд.

Публикации по темата на дисертационния труд

1. Pehlivanov, Jean (2015): „Creating Accompaniment to a Melody by Using Computer Technologies“ (и гост-редактор) в: „Musical Theory, Psychology, Pedagogy and Performing“ – Science Publishing Group – New York, U.S.A; Oktober, 2015. ISSN: 2331-0553
2. Пехливанов, Жан (2017): „Иновации в подготовката на изучаващите поп и джаз музика“ – Международна научна конференция, АМТГИИ 12-13 октомври 2017.
3. Пехливанов, Жан (2018): „Възникване, развитие и съдържание на дисциплината История на поп и джаз музиката в АМТГИИ“ // Годишник на АМТГИИ - Пловдив, 2018.